

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2011

Petra Šenková

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Právní a sociální důsledky zadlužení,
možnosti řešení**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková**

**Vypracovala:
Petra Šenková**

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „ Právní a sociální důsledky zadlužení, možnosti řešení“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 30. 3. 2011

.....

Petra Šenková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za jejich trpělivost a morální podporu, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Petra Šenková

OBSAH

Úvod	2
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. Úvod do problematiky	4
1.1. Vývoj a příčiny zadluženosti domácností v ČR	5
1.2. Vývoj zadluženosti v porovnání s jinými zeměmi	7
1.3. Dílčí závěr	9
2. Právní důsledky finančních pohledávek	10
2.1. Vymahatelnost práva v jeho historickém kontextu	11
2.2. Mimosoudní urovnání sporů	14
2.3. Urovnání sporů prostřednictvím soudu	15
2.3.1. Nalézací řízení	16
2.3.2. Exekuční řízení	17
2.4. Insolvenční řízení	20
2.5. Dílčí závěr	22
3. Sociální důsledky finančních pohledávek	23
3.1. Vztah problematiky práce a sociální pedagogiky	24
3.2. Osobní ukazatele povinného, faktory vedoucí k zadlužení a recidivě	25
3.3. Rodina a její narušené vztahy vlivem zadlužení	27
3.3.1. Rozvod jako důsledek zadlužení	30
3.4. Sociální vyloučení v důsledku předlužení	34
3.5. Prevence proti zadlužení a jeho řešení	35
3.5.1. Rozvoj finanční gramotnosti	36
3.5.2. Dluhové poradenství	39
3.5.3. Osobní bankrot	41
3.6. Dílčí závěr	44
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
4. Průzkumové studie	45
4.1. Stanovení cíle šetření a hypotézy	45
4.2. Metoda sběru dat	46
4.3. Zpracování výsledků šetření	47
4.4. Vyhodnocení výsledků šetření	58
Závěr	59
Resumé	61
Anotace	62
Seznam použité literatury	63
Seznam příloh	64

ÚVOD

V své bakalářské práci na téma **Právní a sociální důsledky zadlužení, možnosti řešení** se chci zabývat problematikou zadluženosti v české společnosti, jejími právními a sociálními důsledky, příčinami a východisky řešení.

Zadluženost obyvatel a domácností v České republice neustále roste a s ní i počet domácností, které mají problémy se splácením. Na růst zadluženosti poukazují i statistiky úřadu centrální banky, podle kterých zadlužení českých domácností dosahuje rekordních úrovní.

Přibývá lidí, jejichž napjatý rodinný rozpočet a rychlý úbytek finančních úspor mají za následek ukončení plnění finančních závazků, což zpravidla vede k tzv. dluhové spirále. Jde o neuvážené zadlužování vedoucí k neschopnosti plnit své finanční závazky zejména poté, kdy splatnost jednoho závazku je řešena zřízením závazku druhého. Tuto situaci nazýváme **dluhovou pastí**. Pokud ji dotýčný, osoba nebo rodina neřeší, může končit životní tragédií. Problém způsobuje ve většině případů **finanční negramotnost**, neschopnost spravovat rodinný rozpočet, stanovit finanční cíle a současně zvládat různé životní situace z finančního hlediska.

Zdravá míra zadlužení prospívá ekonomice a ve všech vyspělých zemích je běžná. Šetřit na cokoli přestává být moderní. Ostatně stačí se podívat na úročení vkladů a úvěrů u jednotlivých bankovních institucí. Jasně z nich vyplývá, že spořiví klienti prodělávají. Dlužit peníze je vlastně výhodné. Nad současným trendem nemá smysl moralizovat. Je jen třeba mít na paměti, že vyhrává ten, kdo zadlužení rozumně zvažuje.

Téma mé práce je se sociální pedagogikou velmi úzce spjato, neboť předmětem sociální pedagogiky je především otázka životní pomoci. Jde o pomoc lidem, kteří se dostali do znevýhodněné situace, nejsou schopni samostatně spravovat své záležitosti, vypořádat se s životními úkoly, problémy a ohroženími v různých prostředích a při hledání optimálních forem kompenzace různých nedostatků.¹

---

¹ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, str. 45

Středem mého zájmu a cílem mé bakalářské práce je specifikovat právní a sociální důsledky zadlužení, vlivy, východiska řešení a zkoumat problematiku exekuční recidivy povinných - specifikovat sociální hlediska povinných a jejich komunikaci s pracovníky exekutorského úřadu.

Práci strukturuji do tří hlavních kapitol, z nichž každá obsahuje další podkapitoly. Závěr každé kapitoly pak bude obsahovat určité shrnutí, můj vlastní názor na danou problematiku. Teoretickou část zahájím úvodem do problematiky, jež zahrnuje vývoj a příčiny zadluženosti domácností v ČR a vývoj zadluženosti v porovnání s jinými zeměmi. Jádro práce tvoří vymezení sociální pedagogiky, právních a sociálních důsledků zadlužení. Teoretickou část práce uzavřu pojednáním o dopadech zadlužení na rodinu, výchovu dětí a mnohdy velmi dramatické snížení životní úrovně. Zaměřím se také na východiska řešení svízelných situací spojených se zadlužením a zejména na jejich předcházení.

Praktická část práce bude obsahovat postup a výsledky průzkumu, který bude spočívat v cíleném výběru spisové dokumentace týkající se exekuční recidivy povinných v rámci Exekutorského úřadu Brno-město. Použiji analýzu spisového materiálu, kde se zaměřím zejména na sociální hlediska, a to na rodinný stav, zaměstnanost, počet exekucí a jejich charakter, postoj povinného k exekuci, souvislost exekuční recidivy s trestnou činností. Předmětem šetření bude také komunikace povinných s pracovníky exekutorského úřadu. Jako metodu tohoto šetření použiji dotazník. Cílem praktické části bude zjistit zda, lidé dopouštějící se exekuční recidivy byli rovněž pachatelé trestných činů, odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, specifikovat jejich chování a postoj k exekučnímu řízení.

Téma mé bakalářské práce je velmi široké, proto nebylo možno pojmout zcela vyčerpávajícím způsobem. Zachytila jsem proto ve své práci ty oblasti, které vnímám v tomto směru jako nejdiskutovanější.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod do problematiky

Stav zadluženosti v České republice je novým fenoménem současné doby. Stoupající zadluženost ukazuje na změnu smýšlení obyvatel, ale na druhé straně i finančních institucí. Doby, kdy se muselo v přeneseném slova smyslu škrábat na dveře o spotřebitelský úvěr, jsou nenávratně pryč. Finanční společnosti svým klientům úvěry cpou téměř do kapes a jsme již v době, kdy se boj o klienta přenáší na refinancování dalších půjček půjčkou jinou. Současně naše domácnosti bohatnou a s jídlem roste chuť. Co by nás ani v nejmenším nenapadlo před pár lety koupit, dnes si můžeme dovolit.²

Rychlé tempo zadlužování českých domácností je skutečností několika posledních let. K mohutnému nárůstu objemu bankovních i nebankovních úvěrů však došlo v České republice již na konci 90. let.

Úvěru a zadlužení se nevyhne téměř žádná mladá rodina. Jsou případy, kdy je půjčení peněz jedinou možností a racionálním krokem. Ne každá rodina má prostředky v takovém objemu, aby zaplatila koupi nemovitosti bez nutnosti si na ni půjčit. Bydlení či vzdělání jsou velmi dobrými investicemi, naopak zadlužení kvůli vánočním dárkům či dovolené může rodinu zbytečně dostat do velkých finančních problémů. Tento druh úvěru nemá zkrátka ekonomické opodstatnění. Půjčovat si máme na věci účelné a perspektivní, je nutné však zvážit své finanční možnosti a dopad splátek úvěru na rodinný rozpočet. Hlavním problémem, který později předlužené rodiny zjevně nezvládnou na počátku svého zadlužení, je posouzení reálné potřeby prvního úvěru. Ten totiž pouze málokdy sám o sobě překračuje schopnosti rodiny splácet, nicméně bývá zbytečný.

„Kupujeme zboží, které nepotřebujeme, za peníze, které nemáme...“³

---

² <http://mesec.cz/clanky/financni-gramotnosti-k-oddluzeni-lidi/> 21. 9. 2010

³ Smrčka, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 401

1.1. Vývoj a příčiny zadluženosti domácností v ČR

Ke zlomu zadlužování českých domácností došlo v květnu roku 2000, kdy podíl úvěrů na úsporách jednotlivých domácností dosáhl hraničního bodu a od té doby setrvala roste. Příčinou dynamiky růstu zadluženosti je především skutečnost, že domácnosti byly ještě do konce devadesátých let téměř bez dluhů, takže se současný nárůst zdá být vzhledem k minulosti závratný. Dále hrají roli demografické změny, změny v preferencích zákazníků a v neposlední řadě mají velký význam také nízké a stabilní úrokové sazby.⁴

Ukládání peněz do bank, spořitelních a úvěrových družstev (záložen a kempeliček) ze strany českých domácností přetrvávala od meziválečného období dlouhé desítky let. Byla patrná i regionální diferenciaci v nakládání s penězi a tedy i ve sklonu spořit, související s mentalitou obyvatelstva, vyšší výdělků a životním stylem.

Ještě začátkem 90. let minulého století dávaly české domácnosti přednost spoření před spotřebou. Až zhruba do poloviny této dekády bylo toto chování podporováno rozvojem bankovního sektoru, sklon k úsporám motivovaly hlavně vysoké úrokové sazby, které na českém trhu nabízely především malé a střední banky. Ty však na tuto obchodní strategii doplatily, mimo jiné, doplatily v následujících letech krizemi likvidity, mnoho z nich i pozdějším faktickým zánikem, resp. fúzí se zdravějšími subjekty.

Co se nakládání s penězi týká, je pro chování českých domácností celkově v posledních více jak deseti letech charakteristické, že růst jejich příjmů je fakticky pohlcování vyšší spotřebou, závislost mezi těmito dvěma parametry je velmi těsná.⁵

Díky postupně zvyšující se vstřícnosti ze strany bankovního sektoru, podpořenému velkou konkurencí, odbourávání administrativních překážek při sjednávání půjček a stabilnějšímu ekonomickému prostředí se domácnosti naučily žít na dluh.

---

⁴ Syrovátková, Š., Machalíček, J., Christová, J. *Dluhová problematika*. 1vyd. Plzeň: Člověk v tísni, 2008, s. 10

⁵ *Úspory a zadluženost*. Český statistický úřad. Praha: Souborné informace ČSÚ, 2008

Na českém peněžním trhu je v dnešní době velký počet společností, které jsou ochotny půjčit peníze komukoliv, bez ohledu na jeho bonitu či solventnost, téměř v jakékoliv výši a to i bez sledování účelu.

Celkový trend zadlužení je o to vážnější, že banky poskytují úvěry lidem, kteří z nich kryjí předchozí dluhy, a tak to jde stále dokola. Situace je pro takové rodiny bez východiska a zadlužení jejich zásadním problémem. Nastolený trend zadlužování pokračuje vzrůstající tendencí u skupin obyvatelstva s vysokými příjmy, i přes předpoklad, že rizikovou skupinou pro splácení závazků by mohli být skupiny obyvatelstva s nízkými příjmy a to vzhledem k nižšímu objemu příjmů a úspor. Největší riziko opožděného splácení se vyskytuje v tomto období u lidí ve věku 30 až 45 let s hrubým měsíčním příjmem domácnosti 20 000 až 25 000 Kč. Za rizikové jsou také považovány domácnosti s vysokými příjmy, kde pracuje pouze jedna osoba. Platební disciplína je problematická hlavně u spotřebitelských úvěrů, následují pak hypoteční úvěry a úvěry ze stavebního spoření.⁶

Mezi nejčastější příčiny, které mají za následek rostoucí zadluženost domácností, patří:

- snadnější dostupnost peněžních prostředků od bankovních i nebankovních společností (jejich vstřícnější postoj)
- silná marketingová politika těchto společností
- stabilnější a relativně nízké úrokové míry
- růst životní úrovně
- změna životního stylu a preferenci (potřeba vlastního bydlení, rostoucí spotřeba)
- finanční a ekonomická negramotnost obyvatelstva
- klamavá reklama
- názorové změny obyvatelstva na zadluženost⁷

Příčiny neustávajícího nárůstu zadlužených občanů souvisí určitě i s ekonomickou recesí, ale není to jediný důvod. Největším problémem dlužníků je jejich až asociální lehkomyšlnost a nedostatečná finanční gramotnost.

---

⁶ <http://www.iinfo.cz/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/mesec-zadluzeni-domacnosti/> 29. 9. 2010

⁷ Smrčka, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 118

1.2. Vývoj zadluženosti v porovnání s jinými zeměmi

Ačkoliv je dynamika nárůstu zadlužení českých domácností poměrně výrazná, v mezinárodním srovnání patří Česká republika k zemím s malou průměrnou zadlužeností jednotlivých domácností. Zadlužení je v současné době nejvyšší ve Velké Británii, Irsku a USA, kde poměr celkového dluhu k disponibilním příjmům domácností činí více než 120 %.

Pro srovnání – zadlužení českých domácností dosahuje necelých 47 %. Celkové půjčky českých domácností tvoří asi dvě třetiny jejich bankovních úspor.

Jedním z důvodů nejvyššího zadlužení v anglosaských zemích je např. rozšířenost a používání kreditních karet, kterými se platí naprosto vše a umožňují lehce přejít do „mínusu“. Nedávno byl podíl úvěrů domácností na celkových úvěrech ve srovnání s EU zhruba poloviční.

Přestože zadluženost českých domácností vykazuje neustále vzrůstající tendenci, samotná úroveň zadlužení v ČR je dle statistických údajů ve srovnání se zeměmi Eurozóny výrazně nižší.

Lze také předpokládat, že podkladové údaje k výpočtu zadluženosti českých domácností nejsou úplné, a to z toho důvodu, že oznamovací povinnost o vývoji zadlužování se dle zákona vztahuje pouze na bankovní ústavy. Všechny bankovní společnosti jsou povinny ukládat do Centrálního registru úvěrů informace, ze kterých je možné zjistit, kdo si půjčuje, jaká je bonita a platební morálka daného klienta.

Nebankovní společnosti tuto zákonnou povinnost zatím nemají. Do evidence ČNB se také nedostávají půjčky od různých fyzických osob, lichvářů apod. Kompletní statistika o zadluženosti českých domácností tudíž neexistuje.⁸

V podkladech k výpočtu zadluženosti nejsou také zahrnuty dluhy na nájemních bytech a na místních poplatcích, dluhy za čerpání služeb spojených s užíváním bytu,

---

⁸ Syrovátková, Š., Machalíček, J., Christová, J. *Dluhová problematika*. 1vyd. Plzeň: Člověk v tísni, 2008, s. 10

dluhy na koncesionářských poplatcích apod. Přitom se ve všech zmíněných případech výše dluhů zvyšuje.

Zadluženost českých domácností je tedy pravděpodobně mnohem vyšší, než kolik uvádí oficiální statistiky.

Zadluženost českých domácností se považuje za zcela přirozený proces, kterým se ČR přibližuje úrovni vyspělejších států západní Evropy a očekává se, že rostoucí trend bude zadluženost vykazovat i v několika příštích letech. Dle zprávy ČNB české domácnosti nelze považovat za předlužené, jsou stále relativně majetkově silné a objem přijatých úvěrů nepřesahuje jejich úspory. Také úroky přijaté domácnostmi jsou stále vyšší, než úroky, které domácnosti zaplatí.⁹

Pro vývoj zadluženosti v České republice nejsou nepříznivé její ukazatele, ale prudká dynamika růstu zadluženosti. Dalším nepříznivým faktorem je finanční a ekonomická negramotnost obyvatelstva a nezkušenost s „životem na dluh“.

---

⁹ Syrovátková, Š., Machalíček, J., Christová, J. *Dluhová problematika*. 1. vyd. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 11-12

1.3. Dílčí závěr

Využívání půjček a úvěrových zdrojů domácnostmi je dnes častým řešením finanční situace rodiny, zejména při řešení dlouhodobých investic. Samotný problém nespočívá v pořízení úvěru či půjčky, ale ve špatném odhadu platební schopnosti dlužníka. Mnozí se nechají zlákat naoko atraktivní reklamou, nutno však podotknout, že pouhá reklama nebývá příčinou získání klienta. Velkou roli hraje nízká vzdělanost, výchova a nevhodné sociální prostředí, ze kterého klient pochází. Tento je zlákan vidinou snadného a rychlého získání peněz a není schopen nebo mnohdy si ani nechce uvědomit vážnost situace.

Pokud si chceme uskutečnit sny a přání, musíme řídit a koordinovat naše finanční příjmy a výdaje. Ovlivnit naše příjmy je vždy velmi těžké a mnohdy stojíme před těžkým životním rozhodnutím. U výdajů to není jednodušší. Správné plánování a řízení rodinných financí je však nutností. Důležité je stanovovat si finanční cíle, které můžeme ovlivnit. Každou nabídku od jednotlivých finančních institucí je potřeba důkladně propočítat a zjistit, kolik skutečně budeme muset v budoucnosti zaplatit či jaké jsou možnosti předčasného splacení. Nabídka jednotlivých finančních institucí se výrazně liší a je potřeba přizpůsobit půjčku našim potřebám a hlavně finančním možnostem.

2. Právní důsledky finančních pohledávek

Neplacení dluhů vždy představuje větší či menší komplikaci života dlužníka. V případě neuhrazení jedné splátky je tato komplikace menšího rozsahu a je zpravidla možné ještě vzniklý dluh uhradit, např. půjčkou v rámci rodiny či od přátel.

Větší dopad na život dlužníka má neuhrazení více splátek. Situace se v tomto případě dá ještě řešit komunikací s věřitelem, vyjednáváním dohody o posunutí splatnosti, či dojednáním reálného splátkového kalendáře, zohledňujícího možnosti dlužníka. Jestliže dlužník tento krok k vyjednávání s věřitelem nepodnikne a není ochoten splácet svoje dluhy, pak věřitel přistoupí na možnost soudního nebo mimosoudního vymáhání svých pohledávek. Dluh se navíc neustále zvyšuje, k němu přibývají úroky z prodlení a v případě soudních jednání také soudní poplatky. Je-li nařízen výkon rozhodnutí, je dluh ještě navýšen o poplatky spojené s provedením exekuce.¹⁰

Věřitel může také dlužníkovi zkomplikovat život podáním trestního oznámení. Na rozdíl od vymáhání pohledávky ho to nebude stát nic, jen chvíli času. Stačí, když oznámí policii nebo státnímu zastupitelství své podezření ze spáchání trestného činu.¹¹

Pokud klient nesplácí dle dohodnutých splátek a daná společnost podala trestní oznámení, jak je uvedeno výše, jsou ve většině případů policií zahájeny úkony trestního řízení a rozbíhá se prověřování, zda skutečně došlo ke spáchání trestného činu či nikoliv. Pokud zjištěné a odůvodněné skutečnosti skutečně nasvědčují tomu, že se klient, v této chvíli podezřelý, dopustil trestného činu je proti němu zahájeno trestní stíhání. Poté následuje výslech obviněného a po ukončení vyšetřování je celá věc předána státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby. Jestliže státní zástupce shledá důvody pro podání obžaloby, obžalobu podá soudu, který rozhodne o druhu a výši trestu.¹²

---

¹⁰ Vrbková, L. *Už nikdy dlužníkem*. 3. vyd. Praha: Cofet, 2009, s. 22

¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění

¹² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění

2.1. Vymahatelnost práva v jeho historickém kontextu

Do roku 2001 existovala v České republice jen jediná možnost, jak vymoci své právo, které bylo pravomocně přiznáno rozhodnutím. Osoba, které právo bylo přiznáno, se musela obrátit na soud s návrhem na výkon rozhodnutí a dohledat majetek svého dlužníka. Poté musel věřitel zaplatit soudní poplatek (2 % z vymáhané jistiny) a dát návrh na soud, aby provedl výkon rozhodnutí tohoto majetku. Soud byl vázán tímto návrhem a musel provést výkon rozhodnutí jen proti majetku, který takto oprávněný označil, a to i kdyby soud sám věděl o jiném majetku, ze kterého by se dalo lépe uspokojit věřitele. Soudní úředníci (vykonavatelé) také nebyli osobně motivováni tím, kolik nebo jestli vůbec něco po povinném vymohou. Jejich odměna byla fixní, ať vymohli méně nebo více a v podstatě šlo jen o to udělat ve spise nějaké úkony, byť formální. Pokud si k tomu přičteme přetíženost soudů a s tím související dlouhé doby vykonávacích řízení, nelze se divit, že mnoho dlužníků přišlo na to, že se jim v podstatě vyplatí své závazky neplnit, protože soudní výkony jsou bezzubé. Tento stav podkopával důvěru občanů v právní systém a napomáhal vytvářet samozvané vymahače dluhů, často hovořící cizím dialektem, kteří byli sice efektivní, ale mnohdy daleko za hranicemi zákona. Stát si uvědomil, že pokud chce udržet vymahatelnost práva, jako základní pilíř právního státu, musí být zřízen nový systém. Vedle výše popsaného existujícího soudního výkonu rozhodnutí, který byl zachován, byl zřízen zcela nový institut exekucí prováděných soudním exekutorem. Zřízení tohoto zákonem stanoveného institutu bylo významným krokem v boji proti platební nekázní a významným prvkem posilujícím právní postavení věřitele.¹³

Je tedy třeba striktně rozlišovat dva úplně samostatné systémy vynucení práva. Na jedné straně vykonávací řízení (nazývané též soudní výkon rozhodnutí), prováděný výhradně soudem a jeho vykonavatelé, jako státními úředníky a na straně druhé exekuční řízení podle exekučního řádu, kde se úloha soudu omezí jen na to, že nařídí exekuci a jejím provedením pověří soudního exekutora. Soud při výkonu rozhodnutí postupuje podle občanského soudního řádu a jeho prováděcích předpisů.¹⁴

---

¹³ Zákon č. 201/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, v platném znění

¹⁴ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

Předmětem výše uvedených systémů vynucení práva je plnění pohledávky. **Pohledávka** se týká závazkového vztahu, kdy má věřitel právo na plnění od dlužníka a dlužník má naopak povinnost svůj závazek splnit. Vzniká na základě právního úkonu, především smlouvy, dalším případem může být např. bezdůvodné obohacení, způsobení škody a další skutečnosti, které vyplývají z občanského zákoníku. Pohledávky lze zajistit několika způsoby:

Zástavním právem - pokud dluh nebude včas a řádně splněný, dosáhne se uspokojení zpeněžením zástavy. V praxi se tento způsob využívá docela často a pro věřitele představuje značnou jistotu.

Zadržovacím právem - nevzniká na základě smluvního principu, je vedlejším právem věřitele vůči dlužníkovi. Věřitel zadrží věc dlužníka, přičemž ho nemusí předem uvědomit, ani poskytnout náhradní lhůty ke splnění pohledávky. Věřitel má však povinnost bezodkladně informovat dlužníka o zadržení věci a vysvětlit důvody. Dají se zadržet pouze věci movité, které lze zpeněžit (nikoliv nemovitosti či práva).

Smluvní pokutou - pokud dlužník nesplní svůj závazek včas a řádně, vzniká smluvní pokuta, kterou musí dlužník věřiteli zaplatit.

Ručením - vzniká na základě písemného prohlášení ručitele, který přebírá zodpovědnost dlužníka v případě, že dlužník pohledávku neuspokojí. Ručitel je tedy následně povinen tuto pohledávku uspokojit.

Směnkou - jedná se o cenný papír, z něhož vyplývá dluh. Na základě směnký má věřitel právo dožadovat se zaplacení od dlužníka.

Bankovní zárukou - v podstatě je to určitý případ ručení, přičemž ručitelem se za úplaty stává banka. Banka písemně prohlásí v záruční listině (zpravidla příloha kupní smlouvy), že závazek věřitele uspokojí v případě, když jej nesplní dlužník.¹⁵

---

¹⁵ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/pohledavky-opu/> 15. 9. 2010

Pojištěním pohledávky - za úplatu (pojistné) pojišťovna přebírá zodpovědnost v případě nemožnosti splatit pohledávku.

Dokumentárními akreditivy - zajišťuje splnění závazku v zahraničních obchodech.

Výhradou vlastnického práva - u kupních smluv tzv. doložka o výhradě vlastnictví zajišťuje, že až do přechodu vlastnictví, je za vlastníka věci považován stále prodávající, což je výhodné v případě porušení závazků kupujícím

Zajištěním postoupením pohledávky - věřitel nepotřebuje souhlas dlužníka a svou pohledávku může postoupit někomu jinému, kdo nahradí pozici dosavadního věřitele.

Pohledávka zaniká - splněním, tj. úhradou dluhu, částečným splněním závazku, započtením pohledávky, prekluzí, dohodou, výpovědí, prominutím dluhu a vzdáním se práva, narovnáním, novací, splynutím nebo smrtí jednoho ze smluvních stran. Zaniká rovněž:

Promlčením - je zánik nároku. Jestliže uplynula promlčecí doba a povinná osoba se ohradí námitkou o promlčení, nemůže být právo vymoženo. Avšak pokud dlužník promlčenou pohledávku zaplatí, považuje se dluh za skutečně existující a v případě jeho domáhání nemá dlužník nárok na vrácení uhrazené sumy. U věřitele nedošlo k bezdůvodnému obohacení. U vztahů upravených občanským zákoníkem je stanovena promlčecí doba 3 roky, u obchodního zákoníku jsou to 4 roky.

Prekluzí je zánik práva. Jestliže dlužník zaplatí prekludovaný dluh, jedná se o plnění bez právního důvodu a má se za to, že věřitel se bezdůvodně obohatil. Dlužník má právo domáhat se navrácení.¹⁶

Pohledávky lze vymáhat mimosoudně nebo soudní cestou. Správou, odkupem a vymáháním pohledávek se zabývají také různé specializované agentury. V případě nezaplacení pohledávky může dojít k exekuci.

---

¹⁶ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/pohledavky-opu/> 15. 9. 2010

2.2. Mimosoudní urovnání sporů

Mnozí poskytovatelé úvěrů a půjček zahrnují do svých smluv či všeobecných obchodních podmínek tzv. **rozhodčí doložku**. Prostřednictvím této doložky se smluvní strany zavazují, že jakýkoli majetkový spor, který by v budoucnosti vznikl z jejich právního vztahu, bude vyňat z pravomoci obecného soudu a bude rozhodnut v rozhodčím řízení. Případné spory smluvních stran vzniklé v souvislosti s jimi uzavřenou smlouvou se tedy budou řídit dle zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. V rozhodčích doložkách jsou obvykle stanoveni konkrétní rozhodci a jejich počet, nebo je zde určen způsob, kterým bude počet i osoby rozhodců vybrány. V případě rozhodčího řízení však není zcela jistá odpovídající odbornost a nestrannost daného rozhodce.

Rozhodčí řízení bývá zpravidla preferováno z důvodu rychlého vyřešení sporu. Mezi jeho další výhody patří neveřejnost řízení, nižší náklady než u soudních řízení, variabilita procesních pravidel, neformálnost a nemožnost podání opravného prostředku.¹⁷

Jak již bylo uvedeno výše, je prioritním cílem rozhodčího řízení rychlé vyřešení sporu smluvních stran. Z tohoto důvodu k sobě rozhodčí doložky váží další ustanovení. Jejich prostřednictvím je průběh rozhodčího řízení ještě více urychlen. Jedná se např. o lhůty, během nichž se má žalovaný vyjádřit k žalobě. Tyto lhůty však bývají značně krátké. Pokud se tedy žalovaný nestihne ve stanovené lhůtě k žalobě vyjádřit, považují se skutečnosti uvedené v žalobě za nesporné.

Rozhodčí řízení je zahájeno podáním žaloby rozhodčímu soudu nebo konkrétnímu rozhodci. Tato žaloba má stejné právní účinky jako žaloba podaná u soudu. Výsledkem rozhodčího řízení je **rozhodčí nále**z, jenž je pro obě strany sporu závazný.¹⁸

---

¹⁷ Syrovátková, Š., Machalíček, J., Christová, J. *Dluhová problematika*. 1. vyd., 2008, s. 34-35

¹⁸ Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, v platném znění

Rozhodčí nález svým charakterem a formou odpovídá rozsudku vydávanému obecnými soudy. Musí být písemný, podepsaný rozhodcem, jeho výrok musí být alespoň stručně odůvodněn a nabývá právní moci doručením. Zrušen může být pouze na návrh obecného soudu a to z taxativně vymezených důvodů uvedených v zákoně o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů.

Po nesplnění povinnosti uložených straně, která ve sporu nebyla úspěšná, se stává rozhodčí nález vykonatelným a tedy současně exekučním titulem.

Dlužník má právo domáhat se zrušení vydaného rozhodčího nálezu. Podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu nemá odkladný účinek na vykonatelnost rozhodčího nálezu. Pokud by výkonem rozhodčího nálezu hrozila závažná újma žalovanému, může žalovaný požádat soud o odložení vykonatelnosti.¹⁹

Během práce se zadluženými je proto vhodné mít na zřeteli i tuto možnost, např. pokud by dlužník měl uhradit vyšší finanční částku.

Rozhodčí řízení, ke kterému se smluvní strany zavázaly podpisem smlouvy, může vést k nerovnému postavení některé ze smluvních stran. Do pozice slabší strany se mohou dostat zejména spotřebitelé, kteří nejsou dostatečně informováni a mnohdy ani nerozumějí podstatě rozhodčího řízení.²⁰

2.3. Urovnání sporů prostřednictvím soudu

Postup soudů a dalších subjektů, jehož cílem je spravedlivá ochrana porušených nebo ohrožených práva oprávněných zájmů fyzických a právnických osob ve věcech občanskoprávních, obchodních, pracovních, rodinných a družstevních se nazývá občanské soudní řízení. V občanském soudním řízení soudy rozhodují o tom, že je třeba splnit povinnost, o určení, zda tu právo je či není tzv. nalézací řízení.

---

¹⁹ Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, v platném znění

²⁰ Syrovátková, Š., Machalíček, J., Christová, J. *Dluhová problematika*. 1. vyd. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 36-37

Nerespektuje-li některá ze stran soudního sporu rozhodnutí soudu v nalézacím řízení, je možno proti ní zahájit exekuční řízení, k vymožení povinnosti uložené tímto rozhodnutím. Mimo jiné soudy zaměřují svou činnost k tomu, aby nedocházelo k porušování práv a chráněných zájmů (preventivní činnost).

Soudní řízení patří mezi nejčastější způsoby, jak se může věřitel domoci svých práv. V tomto případě je vhodné obrátit se na některou z advokátních kanceláří. Pokud se věřitel s advokátem dohodnou na právním zastoupení, je podepsána mandátní smlouva. Tato smlouva mimo jiné vymezuje výši odměny advokáta nebo způsob jejího výpočtu. Náklady právního zastoupení mohou být uplatňovány na dlužníkovi.

2.3.1. Nalézací řízení

Nalézací řízení se zahajuje na základě žaloby, kterou v případě právního zastoupení sepíše a podá k soudu právní zástupce. Žaloba specifikuje dlužníka v daném sporu, povahu jeho závazku a na jejím základě je na dlužníkovi vymáháno splnění jeho závazku.

Pokud je v dané žalobě řádně doložen věřitelův nárok, vydá soud **platební rozkaz**. Prostřednictvím platebního rozkazu, která osoba má povinnost zaplatit, komu má zaplatit a co platí. Jestliže podá některý z účastníků řízení proti soudnímu rozhodnutí odpor nebo se nepodaří doručit platební rozkaz zúčastněným stranám řízení, nařídí soud jednání. V průběhu soudního jednání věřitel dokládá okolnosti vzniku jeho pohledávky. Výsledkem jednání je **rozsudek**.

U platebního rozkazu a taktéž v případě rozsudku je stanovena odvolací lhůta. Po jejím uplynutí nabývá soudní rozhodnutí právní moci a stává se vykonatelným.²¹

Účastníky sporného nalézacího občanského soudního řízení jsou označováni žalobce a žalovaný neboli navrhovatel a odpůrce. Účastníkem může být jakákoliv

---

²¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

fyzická a právnická osoba. Tedy například i nezletilé dítě nebo osoba stížená duševní chorobou. Ty však musí mít v řízení zástupce. Nezletilé dítě zastupuje **zákonný zástupce**, osobu stíženou duševní chorobou **opatrovník** ustanovený soudem. Soud může také ustanovit opatrovníka osobě, jejíž pobyt není znám, nebo osobě, která není schopna se srozumitelně vyjadřovat, nebo osobě která má zdravotní potíže.²²

Jestliže, soud rozhodne ve prospěch věřitele, dlužníkovi bude uhrazení pohledávky nařízeno. V případech, kdy nedojde k úhradě, zajistí věřitel provedení nuceného výkonu rozhodnutí prostřednictvím soudu nebo soudního exekutora.

2.3.2. Exekuční řízení

Exekuční řízení, jakožto alternativa k soudnímu výkonu rozhodnutí přichází v úvahu pouze tam, kde rozhodnutí ukládá povinnost něco splnit, vydat, dodat, zaplatit, vykonat, něčeho se zdržet či něco trpět nebo snášet. Ten, komu je uložena rozhodnutím povinnost něco plnit, má tuto povinnost splnit dobrovolně, avšak neučiní-li tak, vystavuje se nebezpečí, že proti němu bude nařízena exekuce.

V současné době existují dva způsoby vymáhání pohledávek:

- výkon rozhodnutí podle občanského soudního řádu (soudní výkon rozhodnutí)²³
- činnost podle exekučního řádu (exekuce prováděná soudními exekutory)²⁴

Oba typy vymáhání slouží věřitelům k vymáhání pohledávek dlužníků, průběh vymáhání je však odlišný.

Soudní výkon rozhodnutí - věřitel předloží soudu návrh na výkon rozhodnutí a s ním i návrh způsobu provedení výkonu rozhodnutí, ve kterém také jmenuje majetek

---

²² Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

²³ Zákon č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

²⁴ Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, v platném znění

dlužníka. Sám zvažuje nejvhodnější řešení, hledá majetek či zaměstnavatele dlužníka a je tedy tím, kdo se aktivně podílí na vymáhání své pohledávky.

Soudní výkon rozhodnutí provádí soudní vykonavatel, jako zaměstnanec soudu nemusí být na dané věci tolik zainteresován. Čekací doba u soudu je delší, než u soudních exekutorů, protože soudní vykonavatelé realizují výkony rozhodnutí postupně. Dožaduje-li se věřitel svých práv soudní cestou, je povinen hradit soudní poplatky.

Exekuce prováděná soudními exekutory - vše provádí exekutor, který má především zájem na tom, aby exekuce dopadla úspěšně, neboť svou odměnu a náklady musí po dlužníkovi vymoci stejně jako pohledávku věřitele.

Exekuční řízení se zahajuje na návrh oprávněného. Soudní exekutor, který obdržel návrh oprávněného, předloží tento návrh spolu s exekučním titulem soudu a požádá ho o udělení pověření k provedení exekuce.

Exekučním titulem je:

- pravomocné a vykonatelné rozhodnutí soudu, pokud přiznává právo, zavazuje k povinnosti nebo postihuje majetek, zejména tedy rozsudek, platební rozkaz a směnečný platební rozkaz
- vykonatelné rozhodnutí soudu a jiného orgánu činného v trestním řízení, pokud přiznává právo nebo postihuje majetek, zejména rozsudek nebo trestní příkaz
- vykonatelné rozhodnutí orgánů státní správy a územní samosprávy
- vykonatelný rozhodčí nález
- notářský nebo exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti
- některá další vykonatelná rozhodnutí a schválené smíry a listiny, jejichž výkon připouští zákon²⁵

Poté, co soudní exekutor obdrží usnesení o nařízení exekuce, posoudí, jakým způsobem bude exekuce provedena a vydá **exekuční příkaz** ohledně majetku, který má být exekucí postižen.

---

²⁵ Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, v platném znění

Exekučním příkazem se rozumí příkaz k provedení exekuce některým ze způsobů uvedených v exekučním zákoně. Proti exekučnímu příkazu není přípustný opravný prostředek. Majetek, který je postižen exekučním příkazem, nesmí povinný převést na jiného, zatížit ho nebo s ním jinak nakládat. Právní úkon, kterým povinný porušil tuto povinnost, je neplatný.

Exekuční příkaz lze provést srážkami ze mzdy a jiných příjmů, příkázáním pohledávky, prodejem movitých věcí, nemovitostí, prodejem podniku. Exekuci ukládající jinou povinnost než zaplacení peněžité částky lze provést vyklizením, odebráním věci, rozdělení společné věci a provedením prací a výkonů.²⁶

Nařízením exekuce je postihován celý dlužníkův majetek. Dlužník nesmí se svým majetkem nakládat vyjma běžné obchodní činnosti, uspokojování základních životních potřeb a udržování a správy majetku. Veškeré právní úkony učiněné v rozporu s touto povinností jsou absolutně neplatné!²⁷

Účastníky exekučního řízení jsou povinný a oprávněný. Tam, kde je výkonem rozhodnutí postižen majetek ve společném jmění manželů, je účastníkem řízení i manžel/ka povinného.

Exekuční řízení může být ukončeno vymožením pohledávky a tím i uspokojením věřitele, čímž dojde k naplnění účelu exekučního řízení. Dále pak existují situace, které mohou zapříčinit již v průběhu exekučního řízení jeho ukončení. Exekuční řád připouští dva různé postupy upravující ukončení exekuce, a to institut upuštění od provedení exekuce a neméně podstatný institut zastavení exekuce. O zastavení exekuce rozhoduje vždy exekuční soud na návrh exekutora. Důvody zastavení exekuce jsou taxativně vymezeny v občanském soudním řádu. Exekutor upustí od provedení exekuce v případě, že povinný zaplatí dobrovolně to, co mu ukládá exekuční titul a uhradí náklady exekuce. Tuto skutečnost oznámí soudu, který rozhodne o zastavení exekuce.²⁸

---

²⁶ Schelleová, I., Lamka, R. *Exekuce v zrcadle právních předpisů III. (Soudní exekutoři a jejich exekuční činnost)*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 19-20

²⁷ Schelleová, I., Lamka, R. *Exekuce v zrcadle právních předpisů II. (Jednotlivé způsoby exekuce)*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007, s. 17-19

²⁸ Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, v platném znění

2.4. Insolvenční řízení

V České republice se konkursní právo donedávna řídilo zejména zákonem č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Zejména kvůli jeho zastaralosti a mnohdy neefektivnímu přístupu k řešení problémů úpadců a věřitelů byl tento zákon v roce 2006 nahrazen zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. V roce 2006 byl také schválen zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích.

Nová úprava úpadkového práva reaguje na vývoj prostředí v České republice i v dalších zemích Evropy a přibližuje se tak standardům vyspělejších zemí. Změny se dotýkají především insolvenčního řízení, postavení věřitelů a dlužníků a činnosti insolvenčních správců. Zákon nově zavádí tzv. osobní bankrot (neboli oddlužení). Jedná se o alternativní způsob řešení dlužnického stavu pro fyzické osoby (nepodnikatele). Od této úpravy se očekává především zrychlení a zpřehlednění celého průběhu insolvenčního řízení.²⁹

Dále je zcela nově zaveden insolvenční rejstřík – systém, který obsahuje informace (průběh řízení, vydaná rozhodnutí, dlužníci). Tento informační systém je veřejně přístupný (až na zákonem definované výjimky) a obsahuje také seznam insolvenčních správců.

Insolvenční řízení se vždy zahájeno insolvenčním návrhem (dále jen návrh), který může podat dlužník nebo jeho věřitel. Přitom musí být současně splněny všechny znaky úpadku, které definuje insolvenční zákon, tedy dlužník má více věřitelů, peněžité závazky jsou po lhůtě splatnosti delší než 30 dnů a tyto závazky není dlužník schopen splnit. Návrh je doručen insolvenčnímu soudu, který zveřejní v insolvenčním rejstříku vyhlášku. Tím je insolvenční řízení zahájeno.³⁰

Poté musí soud rozhodnout, zda se dlužník skutečně nachází v úpadku, tj. zda splňuje všechny zákonem stanovené znaky úpadku.

---

²⁹ Syrovátková, Š., Machalíček J., Christová, J. *Dluhová problematika*. 1 vyd. Plzeň: Člověk v tísni, 2008, s. 51

³⁰ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

Pokud ano, vydá insolvenční soud rozhodnutí o úpadku. Od tohoto okamžiku má soudem jmenovaný insolvenční správce právo disponovat s majetkovou podstatou dlužníka.

Následně soud stanoví, jakým způsobem bude dlužníkův stav řešen. Jsou možné tři způsoby řešení dlužníkovy úpadku: **konkurs, reorganizace a oddlužení**. V případě oddlužení je insolvenční řízení zahájeno také podáním návrhu, k němuž je nutné dodat návrh na oddlužení. Jestliže dlužník nestihne podat návrh na oddlužení ve stanovené lhůtě, ztrácí možnost využití institutu oddlužení. Návrh na oddlužení může být povolen, ale i zamítnut, jestliže je dlužníkem sledován nepoctivý záměr. Po vydání rozhodnutí o povolení oddlužení následuje volba o způsobu oddlužení.³¹

Oddlužení je možné realizovat dvěma způsoby:

- plněním splátkového kalendáře
- prodejem majetkové podstaty dlužníka

U obou způsobů oddlužení je nezbytnou podmínkou, aby dlužník splatil alespoň 30% celkového dluhu vůči svým věřitelům. V insolvenčním zákoně je zakotveno ustanovení, které umožňuje dohodu dlužníka s nezajištěnými věřiteli na hodnotě nižší než je 30% pohledávky. Věřitelé s tím musí souhlasit.³²

Na splácení dluhů v rámci osobního bankrotu musí dlužník použít i případné dary a dědictví. Také věci, které dlužník nezbytně nutně nepotřebuje na provozování své výdělečné činnosti, budou použity k umoření dluhů.

Na oddlužení se musí podílet i manžel/ka dlužníka, pokud nemají zúžené nebo vypořádané společné jmění manželů. Po ukončení insolvenčního řízení bude dlužník z insolvenčního rejstříku vymazán.

---

³¹ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

³² Vrbková, L. *Už nikdy dlužníkem*. 3. vyd. Praha: Cofet, 2009, s. 71-76

2.5. Dílčí závěr

Zadluženost českých domácností stoupá a vychází najevo, že nejde o trend, který by byl v budoucnosti pro českou ekonomiku pozitivní. Případů, kdy dlužníci přestávají být schopni platit své závazky, geometrickou řadou přibývá, půjčování peněz se stává rizikovým společenským jevem a předlužení začíná mít negativní vliv na společnost.

Nevinný začátek v podobě neuhrazené splátky se může změnit v kolotoč zvyšujících se úroku z prodlení a splácení půjčky jinou půjčkou, zatímco dlužná částka neutěšeně narůstá. Smutným vyvrcholením řady takových situací je návštěva soudního exekutora.

Domnívám se, že každý kdo se dostane do finančních nesnází, by měl problémy včas začít účinně řešit. Schovávání se před nimi a lamentování nad nepřízní osudu situaci jen zhorší. Žádný věřitel se svých peněz dobrovolně nevzdá. Pokud člověk zjistí, že mu dluhy začínají přerůstat přes hlavu, měl by se spojit se svými věřiteli a jednat o svém problému. Důležité je být aktivní. Odmítne-li dlužník s věřiteli komunikovat, lze v nejbližší době očekávat vydání soudního rozhodnutí o nařízení exekuce a to zpravidla bývá na jakékoliv diskuse o splácení dluhu už pozdě.

3. Sociální důsledky finančních pohledávek

Společnost se určitým způsobem v čase vyvíjí a mění a v souvislosti s tím dochází také ke změnám ve funkci rodiny. Vzhledem k tématu jde zejména o sociálně-ekonomickou funkci, která spočívá v materiálním zabezpečení rodiny a je přímo odvislá od schopnosti rodičů, jejich zaměstnání, výše příjmů, schopnosti hospodařit, morálky, hodnot a také ochoty dodržovat povinnost a převzít odpovědnost za finanční pohledávky.

Rodinné finance jsou rodinnou záležitostí, měli by mít jasně definované strategické cíle, jasně určenou taktiku, měli by se řídit rozhodnutími obou partnerů a vycházet z jisté dohody. Jinak je rodina v polovině prvního kroku ke svému konci, protože neshoda z oblasti finanční se začne projevovat i jinde. Rodinné finance a hlavně rozpočty jsou i otázkou sociální, neboť fenomén moderní doby, neuvěřitelně vysoká rozvodovost, je zapříčiněn především stále častějšími zásadními rozpory v oblasti ekonomického smýšlení a směřování. Bývá to zpravidla rozdílný pohled na výdaje, na investice, na spotřebu nebo nespokojenost s výdělečnou aktivitou partnera.

Velmi důležitá je pečlivá analýza rodinných příjmů a výdajů. Pokud chceme dostat pod kontrolu výdaje, musíme poznat a ovládnout vlastní spotřebitelské zvyklosti, dokázat vzdorovat stereotypům a neopomíjet maličkosti. Málokdy posuzujeme svoje kroky opravdu ekonomicky a zamyslíme nad tím, jestli mnoho z našich výdajů není pouze vlastním dokazováním si, že „na to máme“.

Jedním z hlavních důvodů, proč se nám peníze rozplývají pod rukama, jsou limity našeho vlastního chování, limity naší schopnosti ovládat v sobě spotřebitelskou šelmu.³³

---

³³ Smrčka, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 124-125

3.1. Vztah problematiky práce a sociální pedagogiky

Vyjdeme-li z faktu, že sociální pedagogika je pedagogickou disciplínou, která se zaměřuje nejen na psychosociální problémy, patologii, problémy marginálních skupin, těch které stojí na okraji společnosti a jsou částí populace ohrožené ve svém vývoji, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společností, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti,³⁴ pak se přímo nabízí souvislost s tématem mé bakalářské práce.

Práce souvisí se sociální pedagogikou v oblasti prevence zadluženosti a snižování dopadů na rodiny, jejichž členové se dostávají do značné zátěže. Zejména pokud jde o narušené vztahy v rodinách, rozvody a asociální chování, které je negativním příkladem pro děti, které v rodině vyrůstají. Jde o snahu formování postojů, výchovu dětí a mládeže ke schopnosti jisté finanční odpovědnosti, hospodárnosti, objektivnímu hodnocení rodinného rozpočtu a pochopení postojů a reakcí rodičů.

Současná rodina by měla pečovat o hmotné zabezpečení svých členů, jejich zdraví, výživu, kulturní návyky, vytvářet specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, vštěpovat jim morální postoje, pozitivně je ovlivňovat, chránit a podporovat.³⁵ K tomu je zapotřebí dobrá finanční a ekonomická stránka rodiny.

Finanční a ekonomická stránka rodiny je velmi důležitá z hlediska výchovy i z hlediska prevence zadlužení, neboť by mohla minimalizovat rodinnou zátěž, rozvodovost, asociální chování rodičů i jejich dětí. Snížilo by se tak i jisté procento poruch chování a co je velmi důležité, vytvářely by se volní regulativy schopností a právního vědomí ve schopnost sám si pomoci a vytvořit reálnější představu řešení zadluženosti bez asociálních forem, únikových obranných mechanismů a exekučních zásahů.

Sociální pedagogika se z větší části zabývá jedinci, skupinami či etniky, kteří se obtížně adaptují, nebo se nechtějí přizpůsobit normám společnosti, ve které žijí.

---

³⁴ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 44

³⁵ Kraus, B., Poláčková, V. *Člověk - prostředí - výchova*. Brno: Paido, 2001, s. 79

V daném případě se jedná zejména o jedince, kteří se opakovaně zadlužují a své finanční pohledávky úmyslně nehradí, v mnoha případech úplně ignorují. Dále jde o jejich životní styl a sociální formy uspokojování potřeb.

V primární prevenci lze ovlivňovat a ukazovat na negativa spojená se zadlužením a exekucním řízením. Jedná se o narušené vztahy v rodinách, s rodiči, sourozenci, partnery, dětmi i s okolím, zvýšenou rozvodovost, nezaměstnanost, kriminalitu a nebezpečí sociálního vyloučení. Prostor se nabízí i z hlediska pomoci bezplatných poraden, besed v azylových domech, věznicích, kde se hledají přijatelná, názorná a srozumitelná východiska pro minimalizování dopadů zadlužení.

V neposlední řadě jde i možnost uplatnění sociální pedagogiky z hlediska prevence zadlužení i ve školách a školních zařízeních, kde se vytvářejí předpoklady pro výchovu a vzdělání dětí v ekonomické a finanční oblasti.

3.2. Osobnostní ukazatele povinného, faktory vedoucí k zadlužení a recidivě

Zamyslíme-li se nad faktory vedoucí k zadlužení a recidivě člověka, přijdeme na to, že k nim neodmyslitelně patří životní úroveň. Se zvýšením životní úrovně se objevuje i zásadní sociální nerovnost. Lidé, kteří vydělávají velmi dobře, se mohou těšit z doposud nepoznaných možností. Spotřebitelské chování, jistota, potřeba si dokázat svoji sociální příslušnost nebo ukázat spotřebu vyšší, takovou, která neodpovídá dané společenské vrstvě, se všude vyvinula velmi rychle. Možnosti koncipované pro relativně úzkou skupinu těch společensky a ekonomicky nejvíce úspěšných se však notně líbily všem. Tak se zrodila potřeba uměle zvýšit svou životní úroveň. A to většinou není jiná možnost, než podpořit svůj vlastní finanční potenciál zadlužením.³⁶ Většinou jde o mladé lidi se středním a nižším vzděláním, kteří chtějí dát najevo svoji úspěšnost, ale jejich reálné příjmy na to nestačí. Proto rozdíl vyrovnávají nákupy na

³⁶ Smrčka, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 399

dluh, které jim brzy přerostou přes hlavu. Touha po věci, způsobu života, dovolené u moře, často neodpovídají výši příjmů, realitě situace a odhadu spotřebitelských ambicí.

Člověk s asociálními a antisociálními sklony si uvedené souvislosti neuvědomuje a mnohdy ani uvědomit nechce. Lačnost po zastření sociální nejistoty a nedostatků je větší. Chce se vyrovnat ostatním, prožít velké události, změny, předvést se jaký je, co dokáže, prezentovat svoji cenu, jistou moc a převahu, bez toho, že si uvědomuje, zda rodině uškodí či nikoli. Stačí mu, že momentálně uspokojí jednorázovou potřebu.

Jistou klasifikaci typů osobnostních vlastností finančně neodpovědných osob s recidivními tendencemi nejlépe vystihují typologie obžalovaného v trestních věcech.

Schéma Jasnessovo:

1. socializovaný, přizpůsobivý
2. nezralý, pasivní až sociálně fobický
3. neurotický, úzkostný, depresivní
4. nezralý, agresivní, nezdrženlivý až hostilní
5. kulturně podmíněný, etnický
6. vůdce, mafíán, manipulátor

Schéma Schragova: prosociální, asociální, antisociální a pseudosociální³⁷

Schéma Glotočkina:

1. **endogenní** – převaha osobnostních determinant s kriminálním chováním, impulsivní, emocionální, rozumový typ

---

³⁷ Netík, K., Netíková, D., Hájek, S. *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha. C. H. Beck, 1997, s. 36-37

2. **exogenní** - převaha vnějších determinant a situačních hledisek

Opakem jsou typologie osobnosti, kde jsou diferenčními kritérii faktory, které mají vztah k penologii, přístup **Sacharovův**, který rozlišuje čtyři typy:

1. pachatelé s pohrdavým vztahem k člověku, jeho právům, hodnotám i potřebám násilí
2. pachatelé se soukromovlastnickým vztahem až chamtivými tendencemi
3. pachatelé s individualistickým a anarchistickým vztahem ke společenským povinnostem
4. pachatelé s nedbalým vztahem k sociálním normám a vlastním povinnostem³⁸

Tlak zadlužení a propad do dluhové spirály vytváří u jedince velmi závažné zátěžové situace, které způsobují deprese, značnou frustraci a pokusy o sebevraždu. Řada dlužníků si neví rady, upadají do skepse, neřešitelnosti a marnosti v řešení. Hledají únikové cesty a mechanismy, kdy následkem je recidiva zadlužení.

3.3. Rodina a její narušené vztahy vlivem zadlužení

Rodina je nejmenší sociální skupinou, spojovacím článkem mezi jednotlivcem a společností.³⁹ Její členové jsou navzájem spojeni manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. Její úloha spočívá především v socializaci jedince. Žádoucím předpokladem pro založení rodiny je manželství.

Je nutné podotknout, že v posledních letech se zvyšuje podíl rodin založených na soužití partnerů bez uzavření manželství. Řada z nich bez zastírání uvádí, že základem tohoto modelu jsou finanční výhody, které vytváří stát pro tyto páry. Taková soužití

---

³⁸ Netík, K., Netíková, D., Hájek, S. *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. 1.vyd. Praha. C. H. Beck, 1997, s. 37

³⁹ Bakošová, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, s. 108

mohou však také fungovat jako rodina a splňovat další znak rodiny – její členové bydlí pod jednou střechou a spolupracují mezi sebou v rámci společensky uznávané dělby práce. Lze přijmout vymezení, že rodina je strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. V každém případě je to přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž by si mohl vybrat jiné a přejímá to, co mu připravili rodiče.⁴⁰

Rodina v současnosti plní různé funkce a zajišťuje mnoho činností. Vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, chrání a podporuje. Pečuje o zdraví svých členů, hmotné zabezpečení, výživu a kulturní návyky.⁴¹

Podle B. Krause rozlišujeme tyto základní funkce rodiny:

- a) **biologicko-reprodukční funkce** – zahrnuje plození potomstva a sexuální život manželů. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu. Ačkoliv podstata této funkce se nemění, podle současného trendu ve většině vyspělých zemí je dítě často vnímáno jako překážka v profesním růstu a vlastní seberealizaci obou rodičů. V rodinách s nízkými příjmy pak také jako přepych. Proto v posledních letech pozorujeme úbytek dětí. Stále více partnerů plánuje pouze jedno dítě, dokonce přibývá případů, kdy mladí lidé vůbec neuvažují o tom, že by přivedli na svět dítě. Ženy se stávají matkami v pozdějším věku.
- b) **sociálně-ekonomická funkce** – spočívá v hmotném zabezpečení členů rodiny a vytváření statusu. Rodina je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Její členové se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání a současně se rodina stává významným spotřebitelem, na němž je značně závislý trh. Poruchy ekonomické funkce se projevují v hmotném nedostatku rodiny, což je důsledek nezaměstnanosti a zvyšování životních nákladů.

---

⁴⁰ Kraus B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 80

⁴¹ Kvapilová S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, s. 27

- c) **ochranná funkce** – spočívá v hmotném zajišťování životních potřeb, nejen dětí, ale všech členů rodiny. V této oblasti došlo v ČR k jistým změnám, před rokem 1989 přejímal tuto funkci zčásti stát (nemocenské a důchodové pojištění, domovy důchodců atd.), po roce 1990 se však očekává větší spoluúčast rodiny na jejím plnění (očkování a preventivní lékařské prohlídky včetně zubních již neorganizují školy apod.).
- d) **socializačně-výchovná funkce** – zahrnuje socializaci dětí a sociální kontrolu. Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života.
- e) **rekreační funkce** – rodina je také institucí, která by měla pamatovat na rekreaci, relaxaci a zábavu. Aktivity tohoto typu mají největší význam pro děti. Jak rodina plní tuto funkci se projeví např. v tom, do jaké míry tráví všichni členové rodiny pohromadě svůj volný čas, jakým zájmovým činnostem se věnují, jak tráví dovolené apod.
- f) **emocionální funkce** – jedná se o zásadní a nezastupitelnou funkci rodiny. Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty a tak podstata a smysl nemohou být nikdy proměněny. Přibývá rodin, které tuto funkci plní jen s velkými obtížemi, resp. neplní téměř vůbec.⁴²

Velký význam se přikládá nemateriálním faktorům rodinného prostředí, které vytvářejí základ emocionálního a kulturního klimatu rodiny. Nelze přitom podceňovat ani skutečnosti vyplývající z materiálně-ekonomických souvislostí života současné rodiny. Materiálně-ekonomické faktory rodinného prostředí můžeme rozdělit do několika skupin. Patří sem především zaměstnanost rodičů a vliv této skutečnosti na děti, charakter a kvalita bydlení, vybavení domácnosti, finanční zajištění, individuální spotřeba rodiny jako součást životního stylu, vliv techniky a technických prostředků na

---

⁴² Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, s.r.o., 2008, s. 81-83

život rodiny a některé další oblasti např. materiální podmínky pro zájmovou činnost dětí, pro jejich přípravu do školy apod.

Výše uvedené faktory mají značný vliv na zadluženost obyvatelstva. Mnoho domácností se koncentruje v nižších příjmových pásmech. Některé z nich chtějí řešit finanční problémy půjčkami, často se neúměrně zadluží a hrozí jim i sociální vyloučení. Tato skutečnost se velmi negativně projevuje v celém socializačním procesu.⁴³

Splácení pohledávek se projevuje především na příjmu rodiny a ohrožuje tak životní minimum všech členů. Řada lidí si vypůjčí vysokou finanční částku v době, kdy mají vysoký příjem, ale neuvědomují si, že o práci mohou přijít, nebo se mohou potýkat s dlouhodobým onemocněním, přestanou být výdělečně činní a situace se pak stává neřešitelnou. Důsledky zadlužení se odráží ve značné psychické zátěži dlužníků. Zátěž se projevuje zejména narušenými vztahy v rodině, mezi sourozenci, rodiči, partnery a především dětmi. Agresivní chování, neustálé hádky, výčitky, podezírání a nedůvěra ve spojitosti s obtížnou finanční situací většinou přispívají k rozvodům, domácímu násilí, sebevraždám apod. Tato tíživá situace má největší dopad na děti. Do složité situace se dostávají především mladé rodiny s dětmi.

3.3.1. Rozvod jako důsledek zadlužení

Rodinné finance mívají i jiný nefinanční rozměr. V mnoha případech bývají finanční problémy pravým důvodem rozpadu manželství. Platí, že kdo si chce udržet manželství v pořádku, měl by z otázky rodinných financí především udělat otázku společnou a opravdu rodinnou. Jinak se ocitá na cestě k rozvodu. Bylo prokázáno, že obě pohlaví se staví k řadě otázek finančního rozhodování daleko různoroději, než je na první pohled vidět ve společnosti, kde stále (i když již velmi skrytě) převládá patriarchát. Obecně jsou ženy podstatně konzervativnější ve vztahu k přijímání úvěrů, mají k nim rezervovanější vztah nežli muži.⁴⁴ Na straně druhé, přes veškerou emancipaci, považují i dnešní ženy starost o materiální zajištění rodiny především za

---

⁴³ Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, s. 86-87

⁴⁴ Smrčka, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 88

mužovu povinnost, předpokládají, že muž má větší příjem, schopnosti zajistit obživu rodiny a její potřeby.

Materiální zajištění rodiny by mělo být otázkou společné odpovědnosti a společného úsilí. Jestliže je zajištění rodiny ponecháno pouze na jednom z manželů, dříve či později dojde ke sporům. Jedním z důvodů sporů může být náhlá ztráta zaměstnání pracujícího člena rodiny. Ztráta zaměstnání jednoho z manželů má vždy negativní dopad na rodinu. Nezaměstnanost člena rodiny může způsobit krizi rodinného systému narušením zvyklostí, změnu v sociálních vztazích, změnu postavení jedince v rodině, ztráta statusu a autority. Ztráta statusu je obzvláště těžce vnímána u mužů v rodinách s tradiční rolí muže živitele. S tím je spojena i nastávající ekonomická situace rodiny.⁴⁵ Velký problém nastává u zadlužených rodin, které ztráta zaměstnání a tím i značný úbytek finančních prostředků dostává do krizové situace. Závazky poté řeší zřizování nových závazků a dostávají se do dluhové spirály.

Nedostatek finančních prostředků v důsledku zadlužení může vést k výskytu sociálně patologických jevů. Příčinou zadluženosti bývají pak často únikové strategie z bezvýhodné sociální situace, jako je alkoholismus, hraní a sázky, ve snaze získat nějaké finanční prostředky. Tento problém přerůstá ve většině případů v patologické hráčství, jehož doprovodným jevem a následkem je opět zadluženost. S různými delikty patologických hráčů se setkává i řada právníků, neboť zoufalý člověk, který podléhá své nekontrolované náruživosti, nezřídká zpronevěří, podvodně vyláká nebo ukradne prostředky, aby své hráčství mohl financovat.

Stávající situace má v mnoha případech za následek již zmiňovaný rozvod, jelikož manželství se v tomto případě stává nefunkčním a problémové rodinné prostředí má největší dopad na děti. Situace ovšem není lehká ani pro jednoho z manželů, neboť rozvodem se nelze zbavit dluhů.

Vypořádání majetku při rozvodu totiž musí vycházet ze zásady, že nesmí být dotčena práva věřitelů, jinak by byl tento právní úkon neplatný.⁴⁶ Z manželství si tedy každý z manželů odnese nejenom příslušnou část majetku, ale i závazky které byly

---

⁴⁵ Smrčka, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 89

⁴⁶ Dvořák, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 104

nabyty v době manželství, které jsou povinni vypořádat. Základní otázkou v tomto případě je skutečnost, závazek převzatý jedním manželem bez souhlasu druhého zůstává ještě přiměřený majetkovým poměrům manželů. V praxi je toto posouzení velmi obtížné. Hmotná finanční a sociální úroveň každé rodiny je zcela odlišná, proto je nutno posuzovat závazky zcela individuálně. Hodnotí se vždy životní úroveň a poměry obou manželů. Skutečnost zda konkrétní závazek bude či nebude zařazen do předmětu společného jmění manželů, má značný význam pro věřitele. Za splnění závazků, které do společného jmění patří, jsou odpovědni oba manželé. Nesplní-li manželé svůj závazek dobrovolně, může věřitel nastoupit soudní cestu vést výkon rozhodnutí jak na majetek, který patří do společného jmění, tak i na samostatný majetek každého manžela.⁴⁷

Vysoká míra rozvodovosti vede k neustálému růstu počtu dětí, které si do života odnášeny zkušenosti s rozvodem svých rodičů. Každé dítě potřebuje emočně kladné prostředí, mít pocit, že je milováno oběma rodiči a chráněno před negativními vlivy. Vždy velmi záleží na tom, za jaké situace dochází k rozchodu rodičů. Pro děti je samozřejmě nejvýhodnější, pokud jsou rodiče schopni se domluvit, vše probíhá relativně v klidu, bez hádek a očerňování druhého. Jenže ne vždy jsou dospělí schopni svůj rozchod takto bez problémů zvládnout. Rozvod poznamená každé dítě. To se samozřejmě může projevit změnou chování. Může mít pocit nejistoty a strachu z budoucnosti. Pokud jde o vliv rozvodu a rozvodové situace na děti, mohou situaci podstatně ovlivnit nejen rodiče těchto dětí, ale také osoby, které rozhodují o jejich dalším osudu, např. právníci, soudci, psychologové a sociální pracovníci.⁴⁸

Děti velmi citlivě vnímají atmosféru rodiny, agresivitu i případný nezáměr rodičů. Tohle všechno výrazně ohrožuje naplnění základních potřeb dítěte, zejména potřebu jistoty a bezpečí. Dítě bývá často zneužíváno a manipulované. Vyskytuje se také zanedbávání dítěte, neboť rodiče jsou v důsledku rozvodové situace plně zaujati subjektivními zážitky svého neštěstí a dítě se tak stává někým, kdo ruší. Bývá často v těchto situacích zmatené, protože nedokáže pochopit vzájemné osočování a hádky svých rodičů. Problémy v rodinném prostředí mají za následek celou škálu prožitků a stavů dětí, které lze označit jako neurotické: deprese, pocity úzkosti, poruchy

---

⁴⁷ Dvořák, J. Majetkové společenství manželů. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 105

⁴⁸ Matějček, Z., Dytrych, Z. Krizové situace v rodině očima dítěte. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, s. 77-79

pozornosti, poruchy spánku, odmítání kontaktu s okolím. Častým problémem bývá také sociální adaptabilita, problémy s vrstevníky, poruchy chování a školní neúspěšnost.

Prostředí v problémových rodinách se stává ohrožujícím a vyskytující se jevy negativně ovlivňují vývoj osobnosti.

Vlivem rozvodu dochází ke změnám ve finanční a sociální situaci, která výrazně ovlivňuje stabilitu rodiny a život jejích členů. Děti pocházející ze sociálně slabých rodin se snadno mohou stát terčem šikany, vyskytují se projevy deviantního chování, krádeže, záškoláctví, potulky apod. Nedostatek finančních prostředků v rodině může být i příčinou vzniku patologických jevů u dětí a mládeže, neboť rodina nemá dostatek finančních prostředků k tomu, aby umožnila dětem navštěvovat volnočasová zařízení za úplatu. Dítě pak tráví volný čas po svém, většinou nevhodným způsobem.

Rodiče by se měli snažit, aby dítě nebylo svědkem jejich sporů a hádek. Pokud se vyskytují příliš často, děti je mohou vnímat jako běžnou komunikaci, přestože mu mohou být spory rodičů nepříjemné. Chování svých rodičů si tak přenáší do budoucnosti, do svých mezilidských vztahů.⁴⁹

Rozvod rodičů má vliv na děti v každém věku. Ukázalo se, že rozvodová situace může zasáhnout dospívajícího ještě silněji, než malé dítě. Když dospívající směřují k dospělosti, jsou velmi nejistí, a právě v tomto věku potřebují zázemí v podobě stabilní rodiny. V době, kdy se učí vytvářet skutečná přátelství, jim rozvod ukáže, že takové vlastnosti jako důvěra, věrnost a láska mají pomíjivou hodnotu. V době dospělosti mohou pak zastávat názor, že navazovat s druhými lidmi úzké vztahy nemá cenu. Všechny děti bez ohledu na věk dávají své nepříjemné pocity nějak najevo. Dospívající je mohou dávat najevo způsobem, který je nebezpečný, např. užívání drog, kouření, požívání alkoholických nápojů apod.

Ideální je, když děti vyrůstají po boku obou rodičů. Ovšem na druhou stranu, rodiče, kteří spolu zůstanou jen kvůli dětem, jim spíše uškodí. U takových dětí se později vyskytují vztahové problémy, mají častěji nemanželské děti a vyrůstání v disharmonickém prostředí vede k výrazně vyšší pravděpodobnosti rozvodu.⁵⁰

---

⁴⁹ Matějček, Z., Dytrych, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, s. 49

⁵⁰ Smith, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 24

Je jisté, že ne vždy se podaří vypořádat se s rozvodem v klidu bez zbytečných emocí, sporů a obviňování. Ani následná uspořádání nemusí být idylická a bez problémů. Rodiče by se měli snažit, aby tím jejich děti trpěli co nejméně. To je to nejlepší, co pro ně mohou udělat. Pomohou jim co nejlépe překonat velmi složitou situaci a naučit je, že přestože již nežijí jako manželé, jejich rodičovská role zůstává.

3.4. Sociální vyloučení v důsledku předlužení

Sociální vyloučení je vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace. Je typicky spojeno se ztrátou zaměstnání, platební neschopností, problémy s bydlením, neznalostí byť jen právního minima, finanční negramotností, nemocí a omezeným přístupem k běžným zdrojům informací. K růstu zadluženosti přispívá i současná hospodářská krize, kdy občané nejsou schopni splácet své dluhy z důvodu ztráty zaměstnání a na umoření starých dluhů vytvářejí dluhy nové. Jsou proto snadnými potencionálními klienty pro bankovní i nebankovní úvěry. Mimo to jsou určité skupiny obyvatelstva zneužívány k lichvě, kdy je možno finanční prostředky získat v podstatě okamžitě, avšak za pro ně velmi nevýhodných podmínek. Je to velmi nebezpečné i z hlediska výchovy dětí v rodině, kdy děti pokládají za běžné, si téměř vše pořídit na dluh. Je nutné dát jim tu nejlepší průpravu do života, kam chodí zcela nepřipraveni řešit finanční problémy.⁵¹

Neuvážené zadlužování sociálně nejslabších rodin je příčinou vzniku dalších problémů:

- **ztráta bydlení** (v případě neschopnosti splácet nájem)
- **umístění nezletilých dětí z rodin do ústavní výchovy** (z důvodu nezvládnuté finanční a bytové situace)

---

⁵¹ Truhlářová, Z., Vanický, J. In *Sociálně vyloučení a sociální ekonomika*. Sborník materiálů z konference s mezinárodní účastí projektu HEFAISTOS. Občanské sdružení Orfeus, s. 24

- **bariéra pro vstup na legální trh práce** (z důvodu následného postižení většiny příjmu z pracovní činnosti exekucí).

Sociálním vyloučením v důsledku velké zadluženosti jsou nejvíce ohroženy osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, rodiče samoživitelé, početné rodiny, rodiny s jedním příjmem, nezaměstnaní, mladí lidé, starší lidé, osoby se zdravotním postižením, osoby po návratu z výkonu trestu, mladí po ukončení ochranné nebo ústavní výchovy a náhradní rodinné péče, cizinci.

Vychází najevo, že v důsledku nedostatečné informovanosti si řada občanů nedokáže sama vyhodnotit rizikovost své zadluženosti, zejména v návaznosti své dluhy splácet.

Aby bylo možné předejít sociálnímu vyloučení v důsledku předluženosti (stav závazků, který převyšuje majetek dlužníka), je především potřeba zvýšit informovanost občanů o negativních důsledcích zadluženosti a zvýšit jejich finanční gramotnost. Problematiku je nutné začlenit i do školních vzdělávacích programů a připravit na tuto situaci také klienty pobytových zařízení (dětských domovů apod.), aby v okamžiku, kdy, zařízení opustí, byli schopni lákavé nabídky rychlého získání finančních prostředků vyhodnotit a čelit jim.⁵²

3.5. Prevence proti zadlužení a jeho řešení

V oblasti prevence zadluženosti je vhodné zavést systémová opatření, aby byli lidé chráněni před špatnými rozhodnutími, najít možnosti, jak posílit jejich schopnost činit rozhodnutí správná. Je třeba mít na paměti, že pro mnoho subjektů na trhu je výhodné, udržet dlužníky neznalé a neschopné, protože tak z nich plyne větší zisk. V oblasti řešení zadluženosti je třeba stanovit pravidla jednání s dlužníky, pomoci jim zbavit se dluhů, které strhávají dlužníky k patologickému jednání. Současná situace na

---

⁵² Truhlářová, Z., Vanický, J. *Sociálně vyloučení a sociální ekonomika*. In Sborník materiálů z konference s mezinárodní účastí projektu HEFAISTOS. Občanské sdružení Orfeus. s. 24-25

finančním trhu vyžaduje učinit opatření ke zvýšení informovanosti, vzdělanosti (finanční gramotnosti) a legislativních úprav v oblasti ochrany spotřebitele a politických rozhodnutí zejména na lokální úrovni.⁵³

Základním kamenem prevence zadluženosti je školní finanční vzdělávání, nutné je však zdokonalovat se i v rámci celoživotního vzdělávání, vzdělávání dospělých. Dalším předpokladem pro preventivní působení je zajištění dostatečných volně dostupných informací o finančních produktech, rozšíření sítí finančního poradenství, regulace reklamy, legislativní změny ve prospěch spotřebitelů, rejstříky dlužníků, důsledné vymáhání práva, potírání lichvy, podněty i investicím, podněty k utváření úspor a garantované důchody.

Jednou z forem prevence zadlužení je vzdělání občanů v oblasti finanční gramotnosti.

3.5.1 Rozvoj finanční gramotnosti

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana, nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svoji rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní nebo rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.

V současné době býváme svědky nebývale rychlého rozvoje finančních služeb a s tím zažíváme i poměrně významnou změnu chování české populace. Tradičně konzervativní postoj k úsporám a zadlužování se postupně mění, rostou tendence k rychlé spotřebě i ochota občanů k zadlužování. Zmíněné tendence nejsou však zcela bez rizik a vyvolávají naléhavou potřebu alespoň základní orientace občanů ve světě financí. Bez základních ekonomických a finančních znalostí nelze činit kvalifikovaná

---

⁵³ Smrčka, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 399

rozhodnutí při správě osobních financí a rodinného majetku. Právě chybějící základy finanční gramotnosti často způsobují, že se lidé neúměrně zadlužují, což mnohdy končí osobními, pracovními a rodinnými tragédiemi a v mnoha případech vede i k sociálnímu vyloučení.⁵⁴

Ohrožena je především mladá populace, která je obecně méně konzervativní a více náchylná k riziku. Vstup do dospělosti je spojen s řadou rozhodnutí, z nichž řada má finanční charakter. V počátcích osamostatňování jedince od rodičů je přirozená realizace dlouhodobých investičních záměrů. Je zcela zbytečné, aby byla mladá generace zatížena následky neprozíravých a ukvapených rozhodnutí, učiněných často jen z důvodu nízké finanční gramotnosti. Nejde přitom pouze o znalosti finančních produktů, ale o základy fungování tržní ekonomiky, o nichž by měl mít každý občan alespoň základní povědomí.

Lidé často nerozumí ani smlouvám o bankovních produktech, které sjednávají. Většina z nich přistupuje k financím velmi lehkomyšlně. Téměř dvě třetiny lidí nečte smlouvy, které podepisují a zavazují se v nich k dlouhodobým platbám. Nejsou si tak vědomi možných likvidačních problémů pro sebe i svoji rodinu.

Rovněž každý žák či student by měl mít alespoň základní znalosti o ekonomice a penězích. Nutno dodat, že většina žáků i dospělých občanů neví, že bankovní instituce jsou pro své dlužníky poměrně bezpečné i z toho důvodu, že jsou pod dohledem České národní banky, která jim kontroluje obchodní podmínky. Nejen lichváři, ale i nebankovní finanční společnosti a skupiny půjčují peníze velmi často za likvidačních podmínek pro dlužníky s cílem připravit je o majetek a tato činnost se vymyká jakékoliv kontrole.⁵⁵

Problematikou finančního vzdělávání se zabývá řada občanských poraden a finančních poradců. Je zapotřebí, aby finanční vzdělávání bylo povinnou součástí školní výuky. V současné době je povinnou součástí výuky na středních školách, resp. na většině středních škol. Na základní školy by se výuka finančního vzdělávání měla

---

⁵⁴ *Finanční gramotnost jako prevence sociálního vyloučení*. VŠE. Praha: Oeconomica. 2010

⁵⁵ Vrbková, L. *Už nikdy dlužníkem*. 3. vyd. Praha: Cofet, 2009, s. 4-6

dostat v horizontu několika let. Finanční gramotnost je třeba pěstovat v dětech již v útlém věku.

Finanční vzdělání je základním předpokladem pro finanční zdraví každého z nás, umožňuje nám být plnohodnotnými účastníky na finančních trzích a pomáhá nám k uvědomění si dopadu finančních rozhodnutí na naši budoucnost.

Výchovou rozumíme záměrné, soustavné a cílevědomé působení, směřující k určitému výchovnému cíli – rozvinout v dítěti určité vlastnosti názory, postoje, hodnotové orientace. Je to působení užívající určitých výchovných prostředků a metod, založených na zkušenostech, tradici, popřípadě i na vědeckých poznatcích.

Výchova dětí v rodině je realizována prostřednictvím rodiny, její strukturou, zaměřením, dynamikou a schopností plnit své funkce. Snaha rodičů o výchovu dítěte k jisté finanční odpovědnosti vychází z rodinného prostředí, vzájemných vztahů, důvěry členů rodiny, schopnosti komunikace a přístupu k dětem. Finanční výchovu dítěte také ovlivňuje postoj rodičů k práci, ke vzdělání, výše příjmů rodiny, schopnost hospodaření s prostředky a životní styl.

Děti během dětství zjišťují, že peníze jsou důležité. Způsob hospodaření s penězi a návyky, které si v tomto ohledu osvojí, jsou pro jejich budoucnost významné. Většinou je odkoukají ze svého nejbližšího okolí. Silný je proto v tomto ohledu vliv rodičů a způsob hospodaření – finančního plánování v rodině. Většinou významně ovlivní jejich vztah k penězům to, jak s nimi budou zacházet poté, co se finančně osamostatní.

Správné hospodaření s penězi by proto mělo být součástí výchovy pro praktický život. Děti by měli být vedeny ke spoření a finanční obezřetnosti, měly by si být vědomy důsledků vyplývajících z neplacení finančních závazků. Jen tak budou schopné žít nejen šťastně, ale také bez velkých finančních starostí, které bývají mnohdy způsobeny vlastní nedisciplinovaností a lehkomyšlností.⁵⁶

---

⁵⁶ Martínková, E. (Ne)máte peníze – co s tím? 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003, s. 66

Existuje několik zásad, jak naučit děti rozumět penězům:

- mluvit s dětmi od útlého věku, o tom, kde se peníze berou, ať vědí, že peníze nejsou samozřejmostí a pro většinu lidí stojí hodně námahy je vydělat
- umět citlivě a klidně vysvětlit, že nemůžeme kupovat vše, co vidí
- seznámit děti s cenami prostředků potřebných pro chod rodiny
- seznámit je s tvorbou rodinného rozpočtu a finančními možnostmi rodiny
- dávat dětem pravidelně kapesné a dohlížet, jak s nimi nakládají, s věkem se může částka zvyšovat, formuje se motivace nákupu, odpovědnost za útratu
- nikdy si od svých dětí nepůjčovat, neučit je spoléhat se na pomoc druhých
- vysvětlit dětem, že finanční závislost na rodičích je jen dočasná, seznámit je s principy půjček, jejich splácením i sankcemi za neplnění povinností
- posilovat sebevědomí školáka a mladistvého v jeho schopnosti se správně rozhodovat a tím vytvářet pozitivní vzor proti zadluženosti rodiny.

Vedle správných zásad hospodaření s penězi je dobré, aby si dítě již v průběhu školní docházky osvojilo základní představu o technice jejich používání, bezhotovostních způsobech placení a používání bankovního účtu. Banky nabízejí řadu produktů zaměřených na mládež a studenty, které umožňují seznámit se prakticky s bankovními operacemi a produkty důležitými pro život.

3.5.2. Dluhové poradenství

Občanské poradny jsou zřizovány při nevládních neziskových organizacích. Jejich poslání je asistovat všem klientům při řešení jejich tíživých situací. Poradny mají za úkol nejen poskytovat klientům věcně správné informace a kontakty na jiná odborná pracoviště, ale být jím především průvodcem po celou dobu jejich obtíží.

Jsou takto zázemím, které je nablízku jako instituce bezplatné, důvěrné a nestranné pomoci.⁵⁷ Jejich úkolem je:

---

⁵⁷ <http://www.obcanskeporadny.cz/> 10. 10. 2010

- zajišťovat, aby občané netrpěli neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností vyjádřit účinně své potřeby na základě analýzy problémů občanů upozorňovat příslušné státní a místní orgány na nedostatky legislativy a na neřešené problémy občanů, tím přispívat k rozvoji a zlepšení služeb a fungování úřadů na místní a celostátní úrovni.

Cílovou skupinou jsou občané, kteří se dostali do obtížné životní situace, kterou neumí vyřešit vlastními silami. Protože do poradny přicházejí lidé s rozmanitými problémy, služby poskytované občanskou poradnou nejsou spojeny se specifickým okruhem obtíží, ale mají široký záběr a zasahují do mnoha oblastí lidského života. Role poraden je významná zejména ve vztahu ke zranitelnějším skupinám populace, jako jsou osamělí rodiče, nezaměstnaní, lidé žijící na hranici existenčního minima a národnostní menšiny.

Občanské poradny jsou v posledních měsících čím dál častěji vyhledávány za účelem poradenství týkající se dluhové problematiky.

Cílem dluhového poradenství je pomoci dlužníkovi nalézt efektivní způsoby řešení jeho dluhové situace. Nástrojem pro dosažení cíle jsou opakované osobní konzultace zaměřené na zmapování všech dluhů, příjmů a výdajů dlužníka a stanovení optimální a reálné strategie pro jednání s věřiteli. Během celého procesu je podporována orientace dlužníka a jeho schopnost situaci řešit. Podmínkou pro poskytnutí služby dluhového poradenství je ochota dlužníka řešit svoje závazky vůči věřitelům a aktivně spolupracovat.

Dluhové poradenství je charakteristické komplexním přístupem k uživateli služby a jeho situaci. Z toho vyplývá, že není zaměřeno pouze na řešení finančního problému dlužníka, ale jedná se o posuzování celé životní situace a zvažování dopadu řešení do všech oblastí jeho života.⁵⁸

Možnosti řešení dluhové situace a jejich úspěšnost pro konečné vyřešení ve velké míře závisí na tom, v jaké fázi vývoje dluhu se dlužník obrátí na poradnu se

---

⁵⁸ <http://www.obcanskeporadny.cz/> 10. 10. 2010

žádostí o pomoc. Čím později se dlužník rozhodne situaci řešit, tím složitější jednání a méně pravděpodobné úspěšné vyřešení lze očekávat. V případě, že dlužník vyhledá pomoc ještě v době před prvním upozorněním na povinnost hrazení dluhu, nabízí se lepší pozice pro vyjednávání s věřitelem o náhradním způsobu řešení situace.

Aby byla uživateli služeb poskytnuta rada adekvátní jeho situaci, je nezbytné znát všechny okolnosti, které jsou s daným problémem spojené. Zejména je důležitá znalost motivace uživatele, která jej přivedla do dané situace. Poradce by měl znát důvod, pro který se uživatel zadlužil, především zda se jedná o zdravé či nezdravé zadlužení.

Z praxe občanských poraden vyplývá, že již jen na základě setkání uživatele služeb s poradcem, který je obeznámen s problematikou dluhové služby a na základě citlivého systematického vedení, dochází u daného uživatele k posilování jeho sebevědomí a sebekritiky. Velkým pokrokem se jeví schopnost uživatele svou tíživou situaci začít řešit.

Tuto skutečnost mohu potvrdit, neboť jsem v rámci praxe měla možnost občanskou poradnu několikrát navštívit.

3.5.3. Osobní bankrot

Nový insolvenční zákon, který začal platit od počátku ledna 2008, přinesl do praxe novinku – osobní bankrot neboli oddlužení. Jedná se o způsob řešení dlužnického stavu pro fyzické osoby (nepodnikatele). Institut oddlužení je pro dlužníka výhodný, neboť mu dává reálnou šanci vymanit se v přijatelné době ze svých dluhů. Stále více narůstá počet zadlužených osob, které v mnoha případech nejsou schopny dostát svých závazků a splatit všechny své dluhy. Neschopnost splácet dluhy tedy nemusí být nutně řešena v rámci exekučního řízení. V současné době již lze vyřešit situaci dobrovolně v režimu úpadkového práva.⁵⁹

---

⁵⁹ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, v platném znění

I když pojem „osobní bankrot“ nezní příliš povzbudivě, přesto se jedná o pozitivní změnu. Tzv. spotřebitelské úpadky se mohou s rozvojem splátkových či obecně úvěrových obchodů stát při jejím větším počtu sociálním problémem, který dosavadní právní úprava dosud neřešila.

Cílem insolvenčního zákona je nejen urychlit úpadkové řízení, ale také poskytnout úpadci možnost obnovit svou ekonomickou soběstačnost. Účelem oddlužení je především poskytnout dlužníkům s poctivým úmyslem řešení v jejich tíživé finanční situaci a nabízí možnost oprostít se zcela od svých dluhů a začít nanovo. Cílem není jen co nejvyšší uspokojení věřitelů, ale i jakýsi sociální prvek jako reakce na narůstající zadlužení českých domácností.⁶⁰

Než se rozhodneme vyhlásit na sebe osobní bankrot, je třeba, zvážit zásadní věci:

- spočítat skutečnou výši dluhů, tedy i náklady na vymáhání a penále
- spočítat hodnotu veškerého majetku (spoření, pojištění, vkladní knížky, auta, zahradní domky, sportovní vybavení apod.)
- rozdělit své závazky na zajištěné a nezajištěné (v případě zajištěného závazku např. vlastním domem nebo bytem hrozí ztráta majetku)
- sečíst dosud spočítané sumy a zjistit, zda budoucí příjem nebo stávající majetek stačí na pokrytí alespoň 30% dluhů.
- zvážit, zda jsme ochotni následujících pět let žít z nezabavitelného minima, případně, zda jsme ochotni přijít o svůj majetek⁶¹

Je třeba ponechat si na tuto úvahu dostatek času. Při svých úvahách nezapomínejme na svoje rodiny. Je nutné získat co nejvíce informací, týkajících se insolvenčního řízení. Insolvenční zákon nabízí elektronizaci řízení, tzn. možnost sledovat celý průběh řízení na internetu.

---

⁶⁰ Smrčka, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 470-472

⁶¹ Vrbková, L. *Už nikdy dlužníkem*. 3. vyd. Praha: Cofet, 2009, s. 71-72

Oddlužení je možné realizovat dvěma způsoby:

- **zpeněžením majetkové podstaty** (dlužníkův majetek se prodá a budoucí příjmy mu zůstávají)
- **plněním splátkového kalendáře** (věřitelé se uspokojují z budoucích příjmů a majetek dlužníkovi zůstává)

Předpokladem úspěšného oddlužení je zpravidla uspokojení nezajištěných věřitelů v rozsahu alespoň 30% jejich přihlášených pohledávek, pokud se nedohodli s dlužníkem jinak. Odměnou za řádné splnění této podmínky a dalších zákonných povinností dlužníka je osvobození od zbylých dluhů vůči věřitelům přihlášených i nepřihlášených do insolvenčního řízení.⁶²

Osvobození dlužníka od plnění závazků neznamená zánik těchto pohledávek, věřitelům však brání pohledávky u soudu uplatnit. Osvobozením to však zcela nekončí, nastává tříleté období dohledu soudu nad jednáním dlužníka. V této době může být osvobození odejmuto a to zrušením oddlužení nebo ztrátou výhod osvobození tzn., že věřitelé získávají možnost znovu uplatnit své pohledávky u soudu.⁶³

---

⁶² Vrbková, L. *Už nikdy dlužníkem*. 3. vyd. Praha: Cofet, 2009, s. 74

⁶³ Hanousková, M., Koubová, Š., Němeček, L. *Praktický průvodce návrhem na povolení oddlužení*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská rozvojová, 2010, s. 6

3.6. Dílčí závěr

Dopad neřešitelného zadlužení do sociální situace zadlužené domácnosti je vždy záporný. Snižuje životní úroveň, zvyšuje míru chudoby a rodina se ocitá na okraji společnosti.

Sociální důsledky zadluženosti představují pro dlužníky značnou psychickou zátěž. Projevují se narušenými vztahy v rodinách, mezi sourozenci, rodiči, partnery a zejména dětmi. Narušené vztahy v rodině provází agresivní chování, hádky a osočování, které končí zpravidla rozvodem. Rodinná atmosféra bývá v období rozvodu prosycena konflikty, násilím, beznadějí a ztrátou jistoty a bezpečí. To vše má přímý negativní dopad na dítě. Je nutné, aby si rodiče uvědomili, že i dítě přichází o základní jistotu, potřebnou ke zdravému rozvoji, jakou představuje harmonická, fungující rodina. Rozvádějící se rodiče jsou zaplaveni vlastními silnými a bolestnými emocemi, tíží dané situace, kterou si zpravidla mnohdy přivodili sami, svou neuváženou zadlužeností, neinformovaností a finanční negramotností.

Finanční negramotnost člověka může vyústit ve ztrátu zaměstnání, rozpad rodiny, exekuci a v krajním případě až k jeho sociálnímu vyloučení.

Domnívám se, že je nezbytně nutné, aby rodiče už děti v útlém věku aktivně zapojovali do řízení financí. Umění zacházet s penězi je schopnost natolik důležitá, že by měla být součástí výuky už na základních školách. Každý malý školák by měl vědět, co peníze znamenají a jakou hodnotu mají. Všechny rodiče by měli finančně vzdělávat své děti, dát jim tu nejlepší přípravu do života, aby se v budoucnosti neocitli ve finančních problémech.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Průzkumové studie

Problematika zadluženosti je jednou z nejaktuálnějších v současné společnosti. Zadluženost je považována za velmi negativní společenský jev. Problematika vyplývá ze vztahu asociální osobnosti a její schopnosti přizpůsobit se nelehkým životním situacím. Neuvážené zadlužování vedoucí k neschopnosti splácet finanční závazky, zejména poté, kdy splatnost jednoho závazku je řešena zřízením závazku druhého, přerůstá v sérii exekučních řízení. Nejde jen o dopad na povinného, ale zátěž způsobená zadlužením se přenáší na jeho rodinu, zejména na děti, kdy ovlivňuje jejich výchovu přenosem negativního chování.

Tento asociální a recidivní postoj mne v problematice zadluženosti zaujal, k čemuž chci ve své práci přihlížet a ze sociálních hledisek specifikovat.

4.1. Stanovení cíle šetření a hypotézy

Cílem šetření bylo specifikovat povinného z různých sociálních hledisek. Zhodnotit jeho přístup k zaměstnání, k vyživovací povinnosti, k exekučnímu řízení z hlediska řádného plnění, postoj a dynamiku komunikace, zjistit, do jaké míry se dopouští exekuční recidivy a v neposlední řadě i souvislost exekuční recidivy a trestné činnosti.

Na základě výše uvedeného cíle jsem stanovila *následující hypotézu:*

Předpoklad, že většina povinných, dopouštějících se exekuční recidivy, byla již v minulosti alespoň jedenkrát odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za spáchání činu uvedeného v trestním zákoně. Jejich přístup a postoj k exekučnímu řízení je ve většině případů negativní, nespolupracují, neplní závazky, jejich jednání se vyznačuje agresivním a útočným chováním.

4.2. Metody sběru dat

Při realizaci šetření byly použity následující **metody sběru dat**:

1. Analýza spisového materiálu
2. Dotazník

V praktické části bakalářské práce jsem vycházela ze spisového materiálu, vedeného u Exekutorského úřadu Brno-město (dále jen EÚ). Pro uvedený účel jsem prostudovala velké množství exekučních spisů. Zaujal mne spisový materiál související s exekuční recidivou.

Šetření spočívalo ve výběru 54 exekučních spisů, vedených na osoby, dopouštějící se exekuční recidivy (3 a více exekučních řízení). Z uvedeného počtu je 45 exekučních spisů vedeno na muže a 9 exekučních spisů vedeno na ženy. Průměrný věk mužů činí 43 let. Průměrný věk žen 41 let.

V souboru posuzovaných osob jsem se zaměřila na hledisko rodinného stavu, zaměstnanosti, celkového počtu exekučních řízení, počtu exekučních řízení pro neplnění výživného, plnění pohledávek a odsouzených osob.

Neméně důležité je i dotazníkové šetření, které obnáší hodnocení komunikace povinného s vykonavatelem exekutora. K hodnocení jsem použila schéma klasifikace interpersonálního chování (Leary, 1956). Dotazník obsahuje 16 otázek. Byl upraven tak, aby odpovídal situaci hodnocení dynamiky komunikace povinného (viz příloha č. 1)

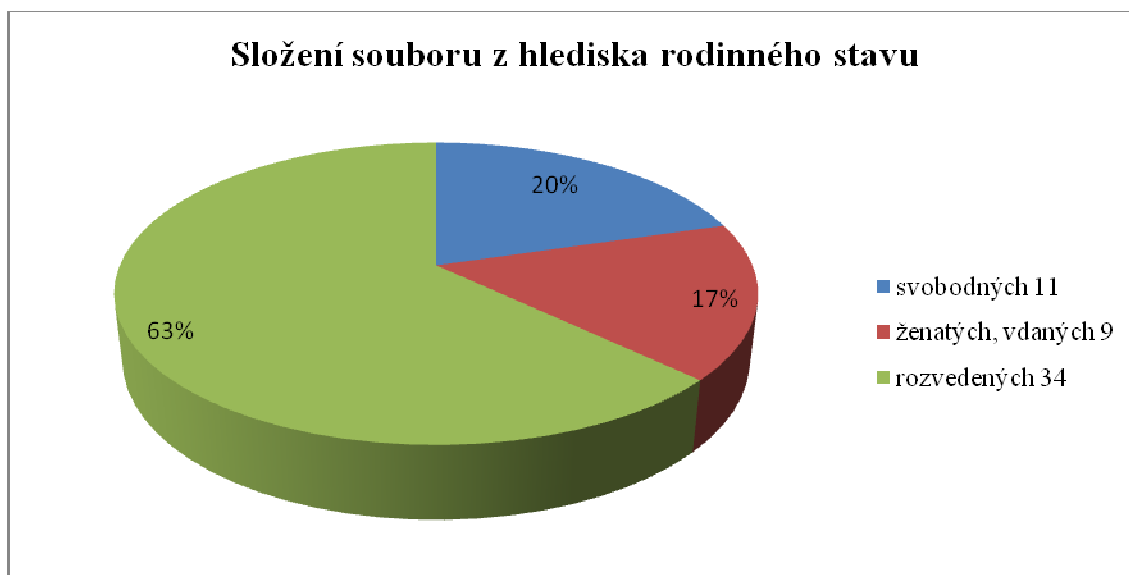
Dotazník byl předložen vykonavatelům exekutora s žádostí o vyplnění. Jedná se o 16 pracovníků, kteří jsou pověřeni exekutorem k jednání s povinnými v prostorách EÚ i v terénu. Hodnocení komunikace bylo posuzováno v průběhu měsíce října a listopadu roku 2010. Ke konci interpretace výsledků šetření, uvedu několik záznamů z místního šetření. Tyto záznamy jsou součástí spisové dokumentace a dokazují chování i postoje povinných při jednání s pracovníky EÚ. Záznamy jsou převzaty ze spisů EÚ Brno-město. V zájmu zachování anonymity a ochrany osobních údajů, nejsou uvedena jména a identifikační údaje povinných.

4.3. Zpracování výsledků šetření

1. Složení souboru z hlediska rodinného stavu

Jako první jsem se zaměřila na rodinný stav, a to kolik je z celkového počtu svobodných, ženatých, vdaných a rozvedených osob. Porovnáním jsem zjistila, že soubor tvoří 11 osob svobodných, 9 ženatých a vdaných a 34 osob rozvedených (viz graf č. 1.).

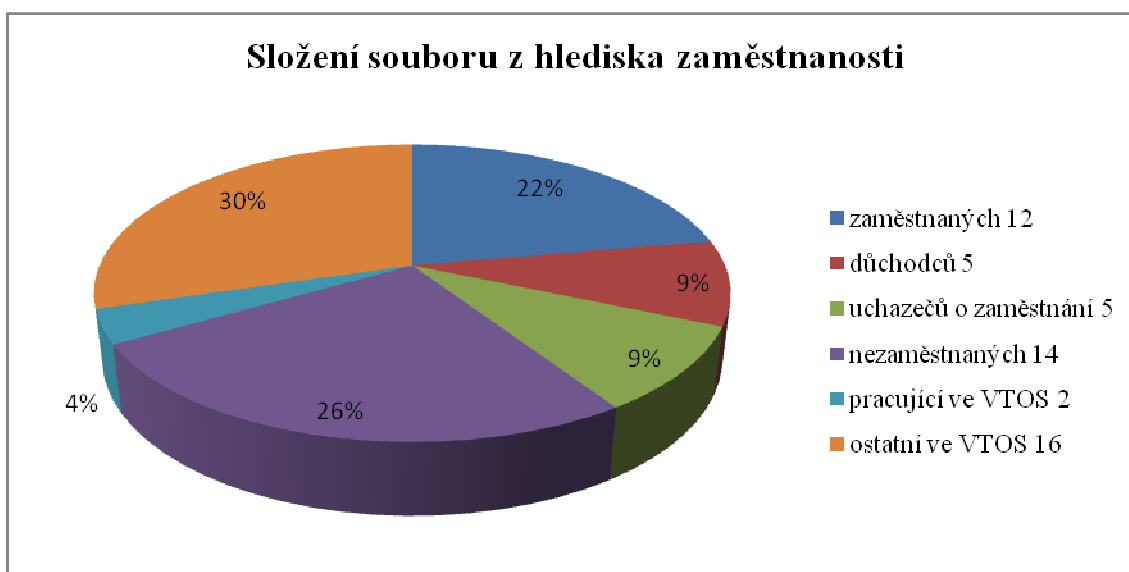
Graf č. 1

2. Složení souboru z hlediska zaměstnanosti

V této části jsem se zabývala zjištěním faktů z hlediska zaměstnanosti. Zjištěním jsem došla k závěru, že z celkového počtu 54 zkoumaných osob je v současné době jen 12 v hlavním pracovním poměru. Osob pobírajících důchod je 5. Dalších 19 osob je nezaměstnaných, a z toho pouze 5 má zájem o zaměstnání, zbývajících 14 bylo pro maření úřední činnosti vyřazeno z evidence ÚP. Poslední skupinou je 18 osob, v současné době ve VTOS, z nichž pouze 2 jsou pracující (viz graf č. 2).

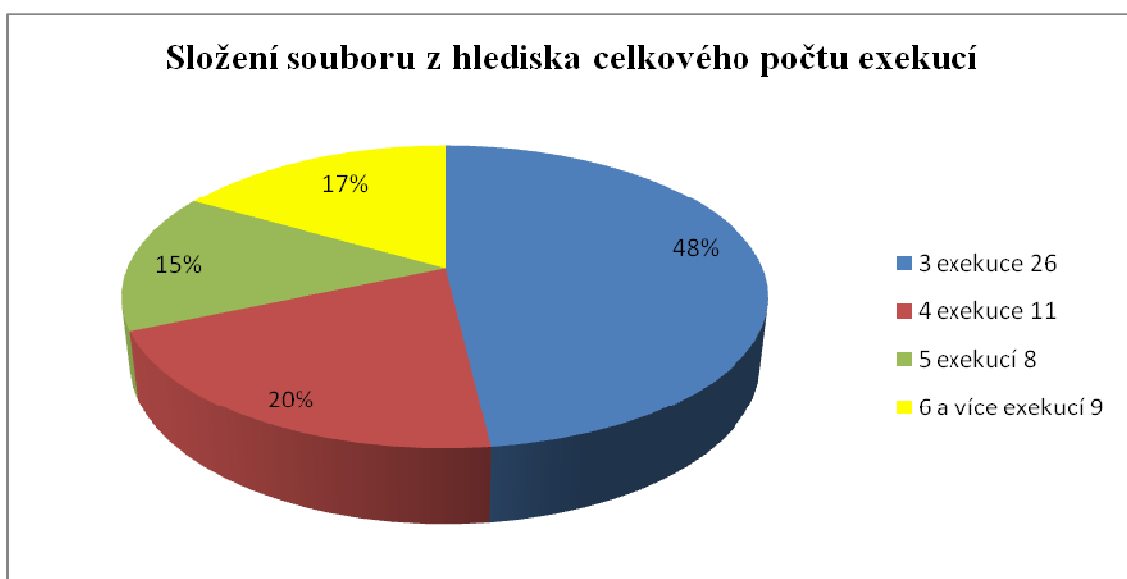
Graf č. 2

3. Složení souboru z hlediska celkového počtu exekucí

Součástí průzkumu bylo také zaměření na celkový počet exekucí u jednotlivých osob, což znamená, na kolik se jednotlivé osoby dopouští exekuční recidivy. Z celkového počtu zkoumaných osob jsou v rámci Exekutorského úřadu Brno-město vedeny u 26 osob 3 exekuce, u 11 osob 4 exekuce, 8 osob má evidováno 5 exekucí a 9 osob 6 a více exekucí (viz graf č. 3).

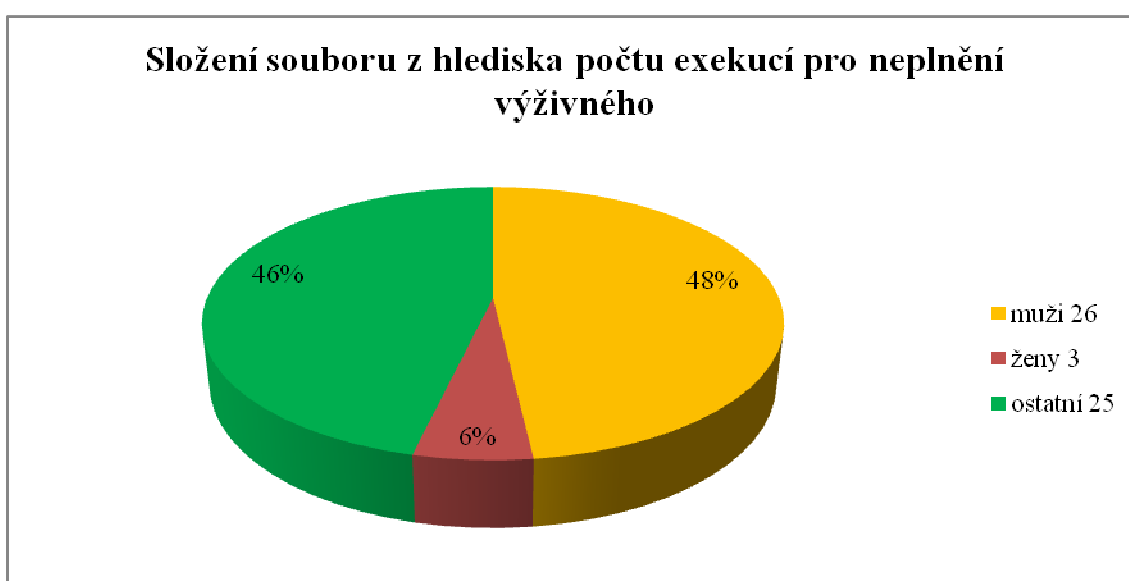
Graf č. 3

4. Složení souboru z hlediska počtu exekucí pro neplnění výživného

V této části jsem se zabývala zjištěním počtu mužů a žen, u kterých byla nařízena exekuce pro neplnění povinné výživy. Exekuci pro neplnění povinné výživy má z celkového počtu zkoumaných osob nařízenou 26 mužů a 3 ženy. U ostatních, a to 25 osob jsou nařízeny exekuce jen jiného charakteru (viz graf č. 4).

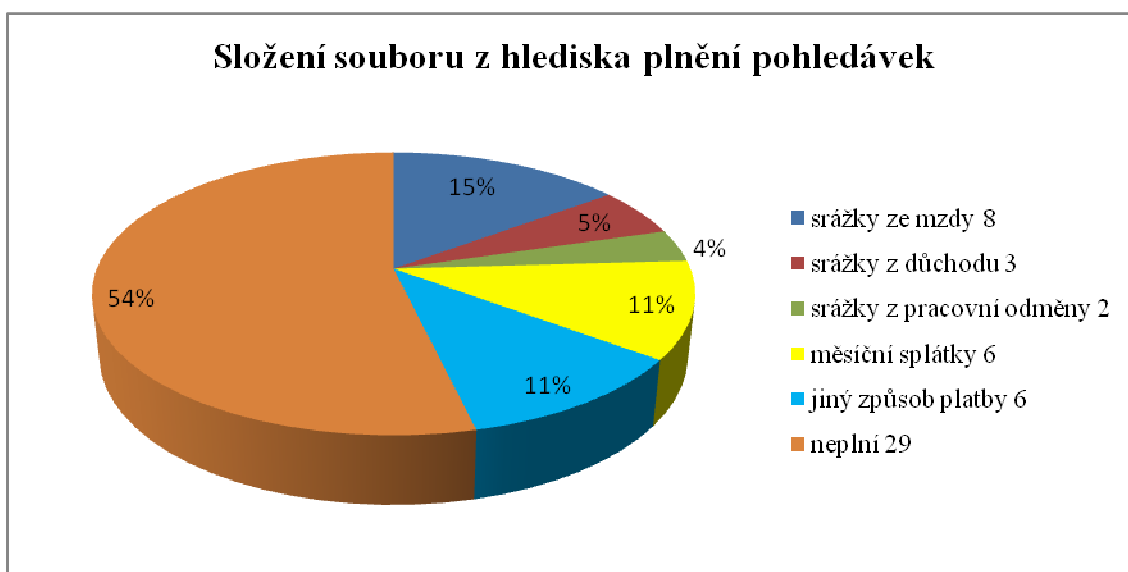
Graf č. 4

5. Složení souboru z hlediska plnění pohledávek

Další část průzkumu jsem směřovala ke zjištění počtu osob z hlediska plnění pohledávek. V závěru vyplynulo, že pohledávky plní pouze 25 osob, a to srážkami ze mzdy 8 osob, srážkami z důchodu 3 osoby, 2 osoby pracující ve VTOS plní pohledávky srážkami z pracovní odměny, 6 osob pravidelně hradí pohledávky formou stanovených splátek, jiným způsobem platby plní pohledávky 6 osob a 29 osob pohledávky neplní (viz graf č. 5).

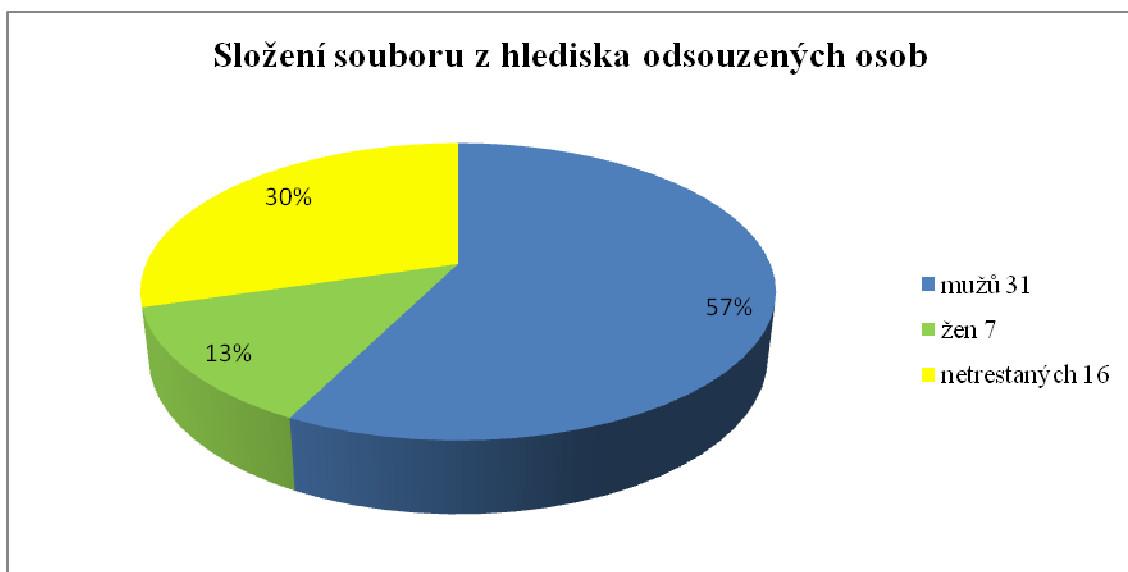
Graf.č. 5

6. Složení souboru z hlediska počtu odsouzených osob

Následující část průzkumu jsem zaměřila na počet osob, které byly alespoň jednou trestně stíhány a odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Z celkového počtu 54 osob bylo takto trestně stíháno a odsouzeno 31 mužů a 7 žen (viz graf č. 6).

Graf č. 6

Z provedeného šetření vyplývá několik zajímavých informací.

Poměr mužů a žen

I když se jedná o náhodný výběr spisového materiálu, tento výběr jednoznačně prokazuje, že exekuční recidivy se převážně dopouštějí muži, kdy v dané skupině zkoumaných osob tvoří 83%. Ženy se exekuční recidivy dopouštějí jen zřídka a tím je dán i poměr zastoupení této skupiny, který tvoří 17%.

Rodinný stav

Z hlediska rodinného stavu bylo zjištěno, že v souboru posuzovaných osob se nachází 20% svobodných, 17% ženatých a vdaných a převážnou část souboru tvoří skupina rozvedených, což činí 64% celku.

Zaměstnanost

Soubor posuzovaných osob tvoří pouze 22% zaměstnaných na hlavní pracovní poměr, dále 9% vzorku tvoří osoby pobírající důchod a 4% pracující osoby, v současné době ve VTOS, pobírající pracovní odměnu. Zbývající a převážnou část souboru tvoří nezaměstnaní, což činí 65%. Do této skupiny patří uchazeči o zaměstnání, tedy osoby, které mají zájem o práci. Skupinu dále tvoří nezaměstnaní, tyto osoby zájem o práci nemají a v důsledku maření úřední činnosti byly vyřazeny z evidence ÚP. Zbývající část skupiny tvoří osoby nacházející se v současné době ve VTOS, které nepracují. Uchazeči o zaměstnání činí pouze 9% posuzovaného vzorku, dále 26% tvoří nezaměstnaní a 30% vzorku nepracující osoby ve VTOS.

Celkový počet exekucí

V uvedené skupině se nachází 48% osob, u kterých EÚ vede 3 exekuce, dále 20% vzorku tvoří osoby, kterým byly nařízeny 4 exekuce, 5 exekucí bylo nařízeno u 15% vzorku, zbývající část tvoří osoby, které mají vedeno 6 a více exekucí, což činí 17% celku.

Počet exekucí pro neplnění výživného

Studiem spisového materiálu bylo zjištěno, že z celkového počtu 54 posuzovaných osob je vedena exekuce pro neplnění povinné výživy u nadpoloviční většiny celku a to u 54% . Převážnou část této skupiny tvoří muži, a to 48%, 6% náleží ženám. U zbývajících společně posuzovaných osob jsou zaznamenány pouze exekuce jiného charakteru, což činí 46% souboru.

Plnění pohledávek

Z uvedeného souboru posuzovaných osob řádně plní pohledávky pouze 46%. Pohledávky hradí různými způsoby. Srážkami ze mzdy hradí pohledávky 15% vzorku, formou měsíčních splátek hradí pohledávky 11% vzorku, dále 11% posuzovaných osob hradí pohledávky jinými způsoby platby, 5% celku hradí pohledávky srážkami z důchodu a 4% srážkami z pracovní odměny. Převážná část souboru posuzovaných osob, což je 54% nejeví zájem a pohledávky nehradí.

Počet odsouzených osob

Na základě spisového materiálu bylo zjištěno, že převážná část společně posuzovaných osob dopouštějících se exekuční recidivy, která činí 70% souboru, byla alespoň jednou odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V této skupině tvoří muži 57% a ženy 13%. Zbývajících část vzorku, což je 30%, tvoří osoby, které v minulosti nebyly odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Hodnocení dynamiky komunikace povinného

Neméně důležité je chování povinného a jeho postoj k exekučnímu řízení. Komunikace, která vzniká v průběhu exekučního řízení mezi povinným a pracovníky EÚ představuje značnou zátěž pro obě strany. Odráží se v ní struktura osobnosti, emoce, motivace, manipulace, zkušenosti, hledání východisek, ochota spolupracovat apod. Dynamika komunikace povinného je součástí mého šetření. Jedná se o hodnocení

komunikace povinného prostřednictvím vykonavatelů soudního exekutora, které jsem požádala o vyplnění dotazníku.

Po konzultaci s odborníky z oblasti psychologie jsem použila k vyhodnocení výsledků typologii dle schématu klasifikace interpersonálního chování (Leary, 1956). Dle uvedeného schématu byl sestaven i dotazník.

Výsledky hodnocení jsou uvedeny v následující tabulce:

Postoj a chování povinného	Počet mužů	Počet žen
Egocentrický (pyšný)	24	0
Kompetitivní (zavrhující)	90	67
Agresivní (hlučný)	92	67
Rázný (útočný)	99	0
Kritický (zatrpklý)	93	0
Podezíravý (ukřivděný)	86	60
Skromný (úzkostný)	60	64
Ponížený (slaboch)	62	53
Konformní (respektující)	12	14
Hyperkonformní (důvěřivý)	0	0
Kooperativní (spolupracující)	0	0
Hyperafiliativní (přátelský)	0	0
Hyperprotektivní (přecitlivělý)	0	0
Odpovědný	0	0
Autokratický	98	79
Dominantní (panovačný)	97	82

Vykonavatelé exekutora při výkonu exekutorské praxe vnímají a popisují komunikaci s povinnými následovně:

1. Egocentrický postoj povinných v souvislosti s exekučním řízením zaznamenali vykonavatelé exekutora u 24 mužů. U žen nebyl uveden žádný záznam.
2. Postoj, kdy povinný vyvolává nedůvěru, zavrhuje, zpochybňuje, byl zaznamenán u 90 mužů a 67 žen.

3. Agresivní, nelaskavé a rozhodné jednání se projevilo u 92 mužů a 67 žen.
4. Situace, kdy byl povinný vnímán jako nepřiměřeně útočný, vytvářel obavy z odvetných reakcí, byla zaznamenána u 99 mužů. O ženách se vykonavatelé nevyjadřují.
5. Zatrpklé chování spojené se stížnostmi a výhružkami bylo zaznamenáno u 93 mužů. Zde se opět vykonavatelé o ženách nezmínili.
6. Postoj, kdy je povinný podezřívavý, nedůvěřivý, odmítá jednat, cítí se ukřivděn, byl zaznamenán u 86 mužů a 60 žen.
7. Povinný vnímán vykonavateli exekutora jako úzkostný, provinilý, kdy odsuzuje sám sebe, byl zaznamenán u 60 mužů a 64 žen.
8. Povinný, který koná poctivě své povinnosti, podrobuje se, je vnímán jako slaboch, byl zaznamenán v 62 případech u mužů a 53 případech u žen.
9. Postoj konformní, respektující, kdy povinný vyžaduje radu a vedení je uveden pouze u 12 mužů a 14 žen.
10. Postoj, kdy je povinný hyperkonformní, kooperativní, přátelský, přecitlivělý a odpovědný nebyl vykonavateli exekutora u mužů ani u žen vnímán a hodnocen.
11. Postoj, kdy povinný vynucuje respekt, popř. vyhrožuje, byl zaznamenán u 98 mužů a 79 žen.
12. Dominantní a panovačný postoj, kdy povinný má tendenci ovládat druhého, byl vnímán u 97 mužů a 82 žen.

Vyhodnocením dotazníků a součtem výsledků jsem došla k závěru, že komunikace mezi vykonavatelem exekutora a povinným je ovlivněna zkušenostmi vykonavatele, jeho kolegů, instrukcí exekutora a exekučním řádem. V důsledku toho je hodnocena pro povinného spíše negativně. Tuto skutečnost dokazuje výsledek součtu mužů a žen, znázorněný v tabulce dynamiky komunikace u otázek 2, 3, 4, 5, uvedeného dotazníku (viz seznam příloh). Povinného hodnotí jako nedůvěřivého, agresivního, rázného, zatrpklého a ukřivděného. Zejména komunikaci v domácím prostředí povinného, neboť je z větší části posuzována při výjezdech na šetření do místa bydliště, kde se povinný cítí bezpečněji, než při jednání na exekutorském úřadě. Což potvrzují výsledky u otázek 15 a 16 (viz tabulka).

Důkazem je citace několika záznamů z místního šetření, které jsou rovněž součástí spisové dokumentace.

Záznam č. 1

Místo šetření: Bruntál

Datum: 3. 11. 2010

Započato v: 10.35 hod.

V 10.40 hod. v místě bydliště zastižena povinná, uvedla, že zavolá manželovi a zavře psa. V 10.45 hod. přijíždí manžel, totožnost ověřena dle OP. Manžel uvádí, že o dluhu neví, podniká, momentálně ovšem má málo práce a s tím i související výdělek. Slibuje, že do jednoho týdne chce uhradit minimálně 50.000,- Kč, s tím, že do roka uhradí celou exekuci. Dotyčný byl vyzván k umožnění vstupu do nemovitosti, vstup však neumožnil. Ohradil se, že uvnitř má návštěvu a 3 děti, které by to těžce nesly. Bylo slyšet, jak pláčou za dveřmi. Žádá pracovníky o odklad provedení soupisu movitých věcí, znovu slibuje, že vše uhradí. V 11.00 hod. nafocení nemovitosti z exteriéru. Dotyčný upozorněn na další možné kroky ze strany soudního exekutora.

Šetření ukončeno: 3. 11. 2010 v 11.10 hod.

Záznam č. 2

Místo šetření: České Budějovice

Datum: 8. 11. 2010

Započato v: 14.40 hod.

Povinná nezastižena, údajně hospitalizována v protialkoholní léčebně. Zastižena babička povinné. Nepředložila občanský průkaz. Před vykonavatelem exekutora se odvolává na svůj věk, odmítla pustit vykonavatele dovnitř, křičela, že jsou podvodníci a má z nich strach. Vypadala zmateně, dezorientovaně, ale pravděpodobně se z její strany jednalo o komedii. Povinná je dle jejího sdělení v protialkoholní léčebně, léčí se ze závislosti na alkoholu. Uvedla, že povinná vlastní osobní automobil, bližší informace nechtěla sdělit. Poté pustila vykonavatele do předsíně, kde předložila dokumenty od spotřebičů v bytě a doklady o úhradě. U dokumentů nalezeny polepky Exekutorského úřadu České Budějovice. Pořízena fotodokumentace. Vykonavatelé exekutora upustili od dalšího jednání z důvodu zhoršení zdravotního stavu. Výše uvedená poté zabouchla a uzamkla dveře. Dotázáni pracovníci reklamní agentury sídlící v domě, dle jejich sdělení povinná nebyla dlouho viděna, údajně dluží, na koho se podívá, má více exekucí, je alkoholička, nepracuje. Zjištěn možný telefon povinné. V 15.22 voláno na toto telefonní číslo, volané číslo neexistuje.

Šetření ukončeno: 8. 11. 2010 v 15.45 hod.

Záznam č. 3

Místo šetření: Šaratice

Datum: 11. 11. 2010

Započato v: 10.30 hod.

Povinný zastižen osobně, svoji totožnost doložil OP. K exekuci sděluje, že o ní ví, pracuje jako OSVČ, ale nemá žádnou práci, jakmile přestane být zima, má práci slíbenou. Zatím nemá na jednorázové zaplacení. Povinný obeznámen s dalšími možnými kroky soudního exekutora. Poté, co byl vyzván k úhradě, uvádí, že žádné peníze nemá. Sděleno, že vykonavatelé přistoupí k soupisu movitých věcí. Povinný se

rozčiluje, že se placení nevyhýbá, v současné době je zcela bez příjmů a manželka má příjem velmi nízký. Křičí, jak budou žít, když jim exekutor vše sebere, mnohdy jim nezbývá ani na jídlo. V 10.40 hod. proveden soupis movitých věcí, sepsány položky pod č. 1-9.

Šetření ukončeno 11. 11. 2010 v 11.25 hod.

Záznam č. 4

Místo šetření: Brno

Datum: 16. 11. 2010

Započato v: 9.35 hod.

Zastižena pouze matka povinného. Uvedla, že syn zde již delší dobu nebydlí, její přítel ho vyhodil, neboť je to jeho byt. Syn nepracoval, nepřispíval na jídlo ani nájem, je alkoholik, dluží jim hodně peněz. Se synem se nestýká, nemá na něho telefon ani neví, kde se v současné době zdržuje. Povinného potkala asi před měsícem ve městě, údajně pracuje někde u kamaráda. Bližší informace nemá, uvedla, že se ho bude snažit najít a o všem informovat. Plakala, tvrdila, že v bytě žádné věci nemá, vše si odnesl. Vše doloží dokumenty a doklady o úhradě.

Šetření ukončeno: 16. 11. 2010 v 9.45 hod.

4.4. Vyhodnocení výsledků šetření

Shrneme-li výsledky získané ze spisové dokumentace Exekutorského úřadu Brno-město, zjistíme, že z uvedeného vzorku 54 posuzovaných osob se exekuční recidivy dopouštějí převážně muži. Z uvedeného počtu posuzovaných osob je většina rozvedených. Přístup k zaměstnání lze hodnotit z hlediska povinných negativně, neboť většina jich je nezaměstnaných, dokonce byli z důvodu maření úřední činnosti vyřazeni z evidence ÚP, nebo se v současné době nacházejí ve VTOS, kde nepracují. U většiny posuzovaných osob jsou vedeny 3 exekuční řízení. Přístup z hlediska vyživovací povinnosti lze hodnotit rovněž jako negativní, neboť u většiny osob je vedena exekuce pro neplnění povinné výživy. Dále bylo zjištěno, že většina lidí nejeví zájem a pohledávky neplní. Rovněž vyšlo najevo, že většina z uvedeného počtu posuzovaných osob, byla v minulosti alespoň jednou odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Shrnutím a vyhodnocením výsledků dotazníkového šetření jsem zjistila, že dynamika komunikace povinného je pracovníky EÚ hodnocena spíše negativně. Hodnotí povinného jako ukřivděného, agresivního a útočného, zejména v domácím prostředí, kde se povinný cítí bezpečněji, než při jednání na EÚ. Tuto skutečnost jsem se snažila přiblížit citací několika záznamů z těchto šetření.

Vnímání dynamiky komunikace povinného se skládá z celé řady komunikačních prostředků, hodnotících znaků, postojů i motivů. Žádný člověk ve společnosti nežije izolovaně, působí na něj řada vlivů, které ovlivňují jeho emoce, postoje, potřeby, uznání, úspěch a sebehodnocení. Každý z nás se mnohdy dostává do situace, kterou hodnotí jako tvrdou, nespravedlivou, méně obezřetnou k následkům a dopadům, zejména při dopadu na třetí osoby, zvláště děti.

Závěr

Domnívám se, že cíle, které jsem si stanovila pro bakalářskou práci, se mi podařilo splnit. Velmi široké téma mé práce, nebylo možno pojmout zcela vyčerpávajícím způsobem. Zadlužení představuje složitý komplex různých problémů. Zachytila jsem proto ve své práci pouze ty oblasti, které vnímám jako nejdiskutovanější. Zaměřila jsem se zejména na důsledky finančních pohledávek z právního a sociálního hlediska. Z právního hlediska se jedná o soudní a mimosoudní urovnání sporů. Zmínila jsem se také o insolvenčním řízení. Ze sociálního hlediska jde o narušené vztahy v rodině vlivem zadlužení a dopad této situace na děti. Neméně důležitá je zmínka o sociálním vyloučení v důsledku předlužení, předcházení zadlužení a o možnostech řešení této problematiky.

Snažila jsem se ve své práci také poukázat na nebezpečí neuváženého zadlužování, které zpravidla končí platební neschopností a lidé se ocitají v dluhové pasti. Důsledky neuváženého zadlužování mohou být velmi nečekané. Lidé mohou přijít o bydlení a tím i o děti, které jsou poté umístěny do ústavního zařízení, i když se o ně rodiče dobře starali. Dochází tak k rozpadům rodin, na které doplácí jak jednotlivci, tak celá společnost. Lidé se tak v důsledku předlužení dostávají na hranici sociálního vyloučení. Nedostatek finančních prostředků tak vede ve většině případů k výskytu sociálně patologických jevů a mnozí lidé se ocitají za hranicí zákona.

V souvislosti s problematikou zadluženosti bylo nezbytně nutné se zmínit o finančním vzdělávání. Finanční negramotnost je jednou z hlavních příčin neuváženého zadlužení, neboť lidé nemají základní ekonomické a finanční znalosti a nejsou schopni zvládat životní situace z finančního hlediska. Rozvoj finanční gramotnosti je jedním z preventivních opatření proti zadluženosti. Lidé se mohou s žádostí o pomoc obrátit také na kteroukoli z občanských poraden, které se problematikou zadluženosti zabývají.

Domnívám se, že finanční vzdělání by mělo být povinnou součástí výukového programu už na základních školách. V tomto směru je však výuka ve škole nedostačující. Správné hospodaření s penězi by mělo být součástí výchovy dítěte

v každé rodině. Způsobem řešení dlužnického stavu pro fyzické osoby je institut oddlužení neboli osobní bankrot. Dává dlužníkovi reálnou šanci vymanit se v přijatelné době ze svých dluhů.

Součástí praktické části mé práce bylo šetření na základě spisového materiálu, týkající se exekuční recidivy. Předmětem šetření bylo posouzení povinných z různých sociálních hledisek, hodnocení komunikace a zejména souvislost mezi exekuční recidivou a trestnou činností. V provedeném průzkumu jednoznačně prokázána tato souvislost, neboť většina posuzovaných osob byla v minulosti alespoň jednou trestně stíhána a odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Jednání těchto osob bylo posouzeno jako hrubé, agresivní, útočné a nedůvěřivé, což také dokazuje citace několika záznamů z místního šetření.

Není pochyb o tom, že téma mé práce je velmi úzce spjato se sociální pedagogikou. Souvislost je vnímána zejména v oblasti prevence proti zadluženosti, ale i v pomoci při řešení již vzniklých problémů. Sociální pedagogika pak může v této oblasti významně přispět k rozvoji vzdělávání občanů. Mám na mysli systematickou výchovu v rodinách i ve školách. Již na základních školách by se měli žáci učit připravovat zvládat praktické úkoly běžného života, ale i finančního rázu, které přispějí k bezproblémovému vedení jejich budoucích domácností. Jen tak budou schopné žít nejen šťastně, ale také bez velkých finančních problémů. Děti je nutné již od základní školy vést k zodpovědnějšímu způsobu života, aby si byli schopni vážít trvalých životních hodnot.

Resumé

První kapitola mé bakalářské práce se zahrnuje úvod do problematiky, jehož obsahem je vývoj zadluženosti domácností v ČR a vývoj zadluženosti v porovnání s jinými zeměmi. Stručně jsem také vymezila příčiny zadlužení domácností.

Druhá kapitola je věnována důsledkům finančních pohledávek z právního hlediska. Nechybí zde zmínka o způsobu vykonatelnosti práva do roku 2001. Kapitola obsahuje také vymezení pohledávky, její vznik, způsoby zajištění a zánik. Zaměřila jsem se především na mimosoudní a soudní urovnání sporů a zmínila jsem zde insolvenční řízení.

Ve třetí kapitole se věnuji důsledkům finančních pohledávek ze sociálního hlediska. Nechybí zde vymezení vztahu problematiky práce a sociální pedagogiky. Obsahem je také vymezení povinného, jakožto účastníka exekučního řízení, dále jakým způsobem zadlužení narušuje vztahy v rodině a jeho dopady na děti. Současně zde zmiňuji problematiku sociálního vyloučení v důsledku předlužení. Závěrečnou část této kapitoly věnuji prevenci a možnostem řešení problematiky zadluženosti. Jedná se o rozvoj finanční gramotnosti, dluhové poradenství a institut oddlužení.

V praktické části mé bakalářské práce jsem se snažila na základě dostupného materiálu specifikovat povinného z různých sociálních hledisek. Zaměřila jsem se na dostupný materiál, týkající se exekuční recidivy. Zde mne zajímala souvislost mezi exekuční recidivou a trestnou činností. Dále jsem se zde zabývala postojem povinného k exekučnímu řízení a jeho chováním při jednání s pracovníky EÚ. Tyto skutečnosti lze také dobře posoudit dle záznamů z místního šetření, které jsou rovněž součástí praktické části práce. Jako metodu sběru dat jsem zvolila analýzu spisového materiálu a dotazník. Výsledky jsem shrnula v závěrečném hodnocení.

Anotace

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala právními a sociálními důsledky zadlužení a východisky řešení. První část práce poukazuje na zadluženost domácností, porovnání s jinými zeměmi a vymezuje příčiny zadluženosti domácností. Druhá část práce zaměřuje zejména na důsledky finančních pohledávek z právního hlediska, kam bezesporu patří soudní a mimosoudní urovnání sporů. Je zde uvedena i problematika insolvenčního řízení. Třetí část práce se zabývá důsledky finančních pohledávek ze sociálního hlediska. Jde o narušené vztahy v rodině vlivem zadlužení, sociální vyloučení a zejména prevenci a možnosti řešení. Poslední část tvoří průzkumová studie.

Klíčová slova

Děti, důsledky zadlužení, exekuce, finanční gramotnost, insolvenční řízení, pohledávka, povinný, rodina, sociální pedagogika, sociální vyloučení, zadluženost

Annotation

The third part deals with the consequences of financial claims from the social point of view. It is a disturbed family relationships due to debt social exclusion and particularly to the prevention and possible solutions. The last part consists of research studies. In my thesis I address the legal and social implications of debt and starting solution. The first part refers to the indebtedness of households compared with other countries and identifies the causes of household debt. The second part focuses on the consequences of financial claims from a legal point of view where it rightfully belongs judicial and extra-judicial settlement of disputes. There is indicated the issue of insolvency proceedings.

Key words

Children, the consequences of debt, execution, financial literacy, bankruptcy proceedings, debt, mandatory, family, social pedagogy, social exclusion, debt

Seznam použité literatury:

Právní předpisy:

1. **Zákon č. 40/2009 Sb.**, *trestní zákoník*, v platném znění
2. **Zákon č. 99/1963 Sb.**, *občanský soudní řád*, v platném znění
3. **Zákon č. 120/2001 Sb.**, *o soudních exekutorech a exekuční činnosti*, v platném znění
4. **Zákon č. 141/1961 Sb.**, *o trestním řízení soudním*, v platném znění
5. **Zákon č. 182/2006 Sb.**, *o úpadku a způsobech jeho řešení*, v platném znění
6. **Zákon č. 216/1994 Sb.**, *o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů*, v platném znění

Seznam použité literatury

7. **ANOUSKOVÁ, M., KOUBOVÁ, Š., NĚMEČEK, L.** *Praktický průvodce návrhem na povolení oddlužení*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská rozvojová, 2010, 42 s. ISBN 978-801-254-8509-5
8. **BAKOŠOVÁ, Z.** *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. rozšířené vyd, Bratislava: Univerzita Komenského, public promotion, 2008, 250 s. ISBN 978-80-969944-0-3
9. **DVOŘÁK, J.** *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004, 275 s. ISBN 80-86395-70-7
10. **KOŽENÝ, J., GANICKÝ, P.** *Dotazník interpersonální diagnózy – ICL. (Leary, La Forge, Suczek). Psychodiagnostické a didaktické testy*. Bratislava: 1976, 97 s.
11. **KRAUS, B.** *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
12. **KVAPILOVÁ, S.** *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1996, 65 s. ISBN 80-7067-699-8
13. **MARTÍNKOVÁ, E.** *(Ne)máte peníze – co s tím?*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003, 151 s. ISBN 802-7200-482-4
14. **MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.** *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-85467-53-4
15. **NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S.** *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. 1997, 140 s. ISBN 80-7179-177-6

16. SCHELLEOVÁ, I., LAMKA, R. *Exekuce v zrcadle právních předpisů I. (Průběh exekučního řízení)*. 1.vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007, 114 s. ISBN 978-80-87071-36-6
17. SCHELLEOVÁ, I., LAMKA, R. *Exekuce v zrcadle právních předpisů II. (Jednotlivé způsoby exekuce)*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007, 189 s. ISBN 978-80-87071-37-3
18. SCHELLEOVÁ, L., LAMKA, R. *Exekuce v zrcadle právních předpisů III. (Soudní exekutoři a jejich exekuční činnost)*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2007, 93 s. ISBN 978-80-87071-38-0
19. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, 184 s. ISBN 80-7178-906-2
20. SMRČKA, L. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 538 s. ISBN 978-80-7400-199-4
21. SYROVÁTKOVÁ, Š., MACHALÍČEK, J., CHRISTOVÁ, J. *Dluhová problematika*. 1. vyd. Plzeň: Člověk v tísni, 2008, 111 s. ISBN 978-80-86961-28-6
22. TRUHLÁŘOVÁ, Z., VANICKÝ, J. *Sociálně vyloučení a sociální ekonomika*. In Sborník materiálů z konference s mezinárodní účastí projektu HEFAISTOS. Občanské sdružení Orfeus. 95 s. ISBN 80-903519-4-8
23. VRBKOVÁ, L. *Už nikdy dlužníkem*. 3.vyd. Praha: Cofet, 2009, 97 s. ISBN 978-80-904396-0-3

Elektronické a internetové zdroje

24. **Finanční gramotnost jako prevence sociálního vyloučení**. VŠE. Praha: Oeconomica, 2010
25. **Úspory a zadluženost**. Český statistický úřad. Praha: Souborné informace ČSÚ, 2008
26. <http://www.businessinfo.cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/pohledavky-opu/>
27. <http://www.iinfo.cz/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/mesec-zadluzeni-domacnosti/>
28. <http://www.mesec.cz/clanky/financni-gramotnosti-k-oddluzeni-lidi/>
29. <http://www.obcanskeporadny.cz/>

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 1

Dotazník

Dynamika komunikace povinného v činnosti exekutorské práce

DOTAZNÍK pro vykonavatele soudního exekutora

Jedná se o posouzení a zhodnocení chování a přístupu povinných při jednání v rámci exekutorské praxe po dobu dvou měsíců. (říjen a listopad 2010).

Po ukončení jednání s povinným prosím vyberte a označte níže uvedenou vlastnost, projevující se v sociálním kontaktu, která se Vám jeví jako nejbližší. Ženy označte v textu „Ž“ a muže „M“.

1. Povinný se vychloubá, je pyšný, jedná se sebedůvěrou, (vyvolává sebedoceňování)
2. Povinný zavrhuje, odmítá, prosazuje se (vyvolává nedůvěru)
3. Povinný je agresivní, rozhodně pevné, nelaskavé jednání
4. Povinný útočí, jedná nepřívětivě, kritické jednání (vyvolává nepřátelské chování)
5. Povinný si stěžuje, zatrpklé jednání, odůvodněně se bouří (vyvolává potrestání)
6. Povinný se cítí ukřivděn, nedůvěřivý, podezřivý, (vyvolává odmítavé jednání)
7. Povinný odsuzuje sám sebe, jedná ostýchavě, skromně (vyvolává arogantní chování)
8. Povinný poslouchá, koná poctivě své povinnosti, podrobuje se (vyvolává vedení)
9. Povinný příliš respektuje, konformní, jedná přeuctivě (vyžaduje radu a vedení)
10. Povinný přizvukuje, se vším souhlasí, žádá o pomoc, důvěřuje (vyvolává pomoc)
11. Povinný souhlasí, spolupracuje, dělá kompromisy, je slušný
12. Povinný se chová a jedná přátelsky (vytváří sympatii a náklonnost)
13. Povinný je měkký, přecitlivělý, plný obav, zklamaný, strach z budoucnosti
14. Povinný je odpovědný, vinu přebírá na sebe (vyvolává důvěru)
15. Povinný nutkavě vyhledává a vynucuje respekt (vyvolává úctu)
16. Povinný dominantní, panovačný, nařizuje (vyvolává poslušnost)